

**Hertugen af Gottorps Indflydelse paa
Fredsforhandlingerne i Nimwegen,
Fontainebleau og Lund.**

Af

V. L. Nannestad.

I.

Forholdet mellem Hertugdømmerne og Kronen Danmark havde ingensinde været tilfredsstillende. Dog er det først efter Christian IV's Deltagelse i Trediveaarskrigen, at det faar saa stor en politisk Betydning gjennem Sverrigs Bestræbelse for at tilvende sig Suprematiet i Norden, hvad netop sikrest kunde opnaaes ved Forbundet med Gottorp. Dette var derfor allerede antydet i den 39te Artikel i Bremsebrofreden og fandt sit endelige Udtryk i Traktaten af 24de Maj 1661. Thi naar Slesvig og Holsten ikke længere holdtes besatte af danske Tropper, var Jylland i Virkeligheden forsvarsløst¹⁾, og den svenske Konge kunde fra sine tyske Provinser hvert Øjeblik trænge ind i Halvøen, paa samme Tid som hans Flaade truede Øerne. At sikre sig en saa betydelig Bistand maatte være en Hovedopgave for enhver svensk Politik, der havde Danmarks

¹⁾ Nachricht von Ihr. Kön. Mayest. zu Dennemarck wider des Hertzenen zu Schlesswig rechtmäss. Beschwerden, 1683, p. 17.

Undertrykkelse til Formaal. Indtil 1721 fremtræder derfor ogsaa det gottorpske Spørgsmaal som det dominerende Princip i Danmarks og Sverrigs Politik, indadtil hindrende en Tilnærmelse mellem de skandinaviske Magter, udadtil betingende disses Deltagelse i Koalitionskampene paa Fastlandet.

I det 17de Aarhundredes sidste Halvdel viser dette sig paa en mærkelig Maade ved Fredsforhandlingerne i Nimwegen, Fontainebleau og Lund, til hvis rette Forstaaelse det kgl. Gehejmearkiv i Kjøbenhavn indeholder vigtige, hidtil utrykte, Bidrag. Nærværende Afhandling støtter sig i Fremstillingen for en stor Del til disse.

Det svenske Regentskabs uophørlige Indblanding i den oldenborgske Arvestrid havde ikke kunnet lade Danmark i Tvivl om Sverrigs Hensigter, og dettes Forbund med Frankrig den 4/14 April 1672, der garanterede Hertugen alle tidligere Indrømmelser, nødte Kong Christian V mod sin Villie til at nærme sig den antifranske Ligue og den 12te September tiltræde Forsvarsforbundet i Brunsvig. I Traktaten af 25de April 1674 fornyedes den gottorpsk-svenske Alliance, og da Danmark derfor paa Tilskyndelse af Brandenburg bestemte sig til at aabne Krigen i Tyskland, retfærdiggjorde selve Situationen Rendsborgkatastrofen og Traktaten af 10de Juli 1675. Men Brunsvigerforbundet, der forpligtede de Allierede til at staa sammen som en Mand og ikke uden i Fællesskab slutte Fred, holdt ikke sit Løfte. Gjennem separate Forhandlinger lykkedes det efterhaanden Ludvig XIV at bryde sine Modstanderes Kraft. Kun Danmark og Brandenburg alene vare fast bestemte paa at fortsætte Krigen. I dette Øjemed fornyede de i Kjøbenhavn d. 23de December 1675 Dobberantraktaten af 15de September foregaaende Aar. Kurfyrsten tilsagde ud-

trykkelig den danske Konge at garantere ham Udførelsen af Rendsborgforliget og i det Hele opretholde Tilstanden i Hertugdømmerne, som denne var før Roskildefreden. Desuagtet turde hverken Brandenburg eller Danmark i Længden modsætte sig Frankrigs og Hollands gjentagne Opfordringer til dem om at lade sig repræsentere ved de saa længe forberedte Fredsforhandlinger i Nimwegen. Disse toge da faktisk deres Begyndelse, da Magterne omsider den 3dje Marts 1677 overgave deres Forslag i Mæglerens Hænder¹⁾.

Jo mere man i Danmark erkjendte Umuligheden af at modsætte sig de Allieredes Ønske om at paabegynde Fredsforhandlingerne i Nimwegen, desto vigtigere blev det Kong Christian at bringe Rendsborgforliget til Udførelse for at kunne optræde ved disse som Ihænderhaver af det hele Slesvig. Dette blev saa meget nødvendigere, som ogsaa Hertugen af Gottorp fremkom med Paastand paa at deltage i Kongressen som krigsførende Part for saaledes faktisk at erhverve Magternes Bekræftelse paa sin af de Danske bestridte Souverænitæt. Allerede under 13de og 20de Maj 1676 havde Kongen derfor ladet Godske Buchwald opfordre Hertugen til skyndsomst at forny Belehningen af sin Part af Slesvig²⁾. De hertugelige Svarskrivelser, henholdsvis af 30te Juni³⁾ og 25de Juli⁴⁾, vare imødekomende. Hertugen haabede, hedder det i den sidste, at Udførelsen af Rendsborgforliget ikke skulde medføre hans

¹⁾ Histoire des négociations de la paix de Nimègue, p. 34.

²⁾ Geh. Ark. Statsraadets Protokol.

³⁾ Ib. Protokol, holden ved Forhandlingerne i Lund. Instr. for Grev Anton af Aldenburg, Jens Juell og Biermann, dat. 14de Juni 1679.

⁴⁾ Ursachen u. Beschaff. der Streitigk. zw. Ihr. Kön. Maj. zu Dänemark u. Ihr. Fürstl. Durchl. zu Schl.-Holst.-Gottorf, p. 110.

Undertrykkelse eller Ruin, men bevirke, at alt igjen blev indrettet paa den gamle Fod. De Danske saa heri et Bevis for, at Hertugen frit havde givet sig ind under dansk Lehnshejhed¹⁾.

Paa Sverrigs Tilskyndelse vægrede Gottorperne sig inidlertid ved at vedstaa det saaledes givne Samtykke, idet de gjorde gjældende, at de Danske ved at sløjfe Tønning og Stapelholm Skandse havde gjort det umuligt for Hertugen at komme i Besiddelse af de Fæstninger, hvorpaa han med Rette kunde gjøre Fordring. Kongen forsvarede sig med, at Rendsborgtraktaten intet udtrykkeligt derom indeholdt²⁾, og at han overhovedet ikke kunde tilstede, at Hertugen, «der idag eller imorgen kunde føre en Conduite, der var Riget suspekt, var i Besiddelse af saa «eftertænkelige Fæstninger», men maatte betage ham al Forhaabning om ved Sverrigs Hjælp at sætte sig op imod Kronen³⁾. Følgen blev, at Kong Christian ved Patentet af 19de December 1676 satte sig i Besiddelse af den hertugelige Del af Slesvig i det Haab, at Gottorps Paastand paa Ret til at optræde paa Nimwegener-Kongressen maatte blive afvist.

Selvfølgelig nedlagde Hertugen Indsigelse herimod⁴⁾; dog indskrænkede han sig ikke til en tom Protest, men erklærede, at det var hans Agt at lade sine Gesandter

¹⁾ Ib. p. 111. «Dette Svar», hedder det, «har været af stor Vigtighed og Konsekvens, thi det indeholder en fornyet Ratifikation og Godkjendelse af Rendsborgforligets Punkter i Forening med en ordentlig Lehusantagelse efter de gamle Aftaler.»

²⁾ Danske Samlinger 2 R., 3 B., p. 87: Le Maires Skrivelse af 17de Marts 1676.

³⁾ Ib. p. 87. — Geh. Ark. Aarsberetning 6 B., p. 130. — Statsr. Prot. d. 10de Febr. 1676.

⁴⁾ Nordalb. Studien IV, p. 145.

give Møde paa Kongressen, vis paa, at Forhandlingerne netop for en stor Del skulde dreje sig om den nordiske Fred, hvoraf Souveræniteten, tilsikret ham saavel under almindelig som speciel Garanti, udgjorde et essentielt Stykke¹⁾. En saadan Erklæring kunde kun afgives i Tillid til Medhold hos Frankrig og Sverrig, og da navnlig hos det sidste²⁾, i hvis Interesse det netop laa, at Hertugens souveræne Rettigheder kunde i Nimwegen erholde Magternes Sanktion.

Danmark skyede intet Middel for at forebygge dette. Støttet til Brandenburg fattede det endog Planen om mulig at sprænge Kongressen ved strax i Begyndelsen at rejse en Række formelle Vanskeligheder, hvortil det 17de Aarhundredes Etikette ikke kunde lade det mangle paa Stof. Saaledes fremkom de endeløse Rangstridigheder³⁾, Tvisten om Formen for Udvexling af Mandaterne⁴⁾ og om Passage for Kurerer og Breve⁵⁾, samt i Fredsforslagene de højt spændte Fordringer, der yderligere forbitrede Sindene⁶⁾. Endelig lode de Danske sig forlyde med, at det var deres Agt separat at forhandle med de Svenske, men dette var, som disse bemærkede, kun en Trusel, «hvormed man vilde sætte Mediatorerne og Kongressen i Bevægelse»⁷⁾.

¹⁾ Hertugens Brev dat. 16 Jan. 1677.

²⁾ Nachricht etc. p. 23. — Danske Saml. 2 R., 2 B., p. 30: Le Maires Skrivelse dat. 2 Maj 1676. — Schlesw. Holst. Lauenburg. Prov. Berichte 1833, p. 343. — Neues Staatsbürg. Magazin IV, p. 669.

³⁾ Hist. des négociations de Nimègue p. 19—20.

⁴⁾ Ib. p. 33—35. Lettres d'Estrades VIII, p. 51.

⁵⁾ Actes de Nimègue I, p. 521, 522, 525; III, p. 200. — Geh. Ark. Statsr. Prot. d. 2den, 13de og 23de Jan., 6te og 17de Febr., 21de April, 18de og 29de Juni, 24de Septbr., 29de og 31te Decbr. 1677.

⁶⁾ Actes de Nimègue II, p. 20. — Mignet, négoc. rel. à la success. d'Espagne IV, p. 428. — Hist. des négoc. de Nimègue, p. 36.

⁷⁾ H. F. J. Estrup: Bidrag til Kundskab om Frankeriges, Danmarks og Sverriges politiske Forhold 1663—1689. Saml. Skr. II, p. 67.

Hele Sverrigs Interesse laa netop i, at Forhandlingerne holdtes knyttede til Nimwegen.

Da Danmark saaledes ikke naaede sin Hensigt, maatte Opgaven for dets Bestræbelser især blive den at fremhæve for Magterne, dels at de hertugelige Gesandters Adgang til Kongressen var uforenelig med Karakteren af den gottorpske Tvist som «en domestique Sag», dels at Grunden til Rendsborgkatastrofen, for hvilken Kongen bittert anklagedes af Hertugen, ene var at søge i dennes Forbund med Sverrig, der ikke blot stred mod hans Forpligtelser som dansk Vasal, men indeholdt en Trusel mod Danmarks Selvstændighed som Stat.

Hvad det første Punkt angik, beraabte man sig fra dansk Side paa de gamle Unioner og Arvepagter, der endnu stode ved Magt¹⁾, og navnlig da paa den saakaldte evige Union af 1533, der overdrog Udjævningen af alle mellem Danmark og Gottorp opkomne Stridigheder til sexten, i Fællesskab valgte, Dommere. Det stred da ganske mod denne Ordning, naar man vilde lade en Tvist som den nærværende, der væsentlig var af privat Karakter, afgjøre paa en Kongres, der ene havde Opretholdelsen af Freden i Europa til Formaal. Hertil kom, at Hertugen jo slet ikke havde ført Krig, alene af den Grund, at Kongen havde sat sig i Besiddelse baade af hans Fæstninger og hans Hær; men den, der ikke havde deltaget i Krigen, kunde selvfølgelig heller ikke slutte Fred.

¹⁾ Denne Betragtning gjorde de Danske selvfølgelig ogsaa gjældende ved Hofferne i Europa, jvfr. Danske Saml. 2 R., 3 B., p. 57. Geh. Ark. Statsr. Prot. d. 2den Oktbr. 1676. Müller, Verwirrtes Europa III, p. 564. Kong Christian til Carl II i England d. 14de Aug. 1677. Geh. Ark. Statsr. Prot. d. 2den Oktbr. 1675, Ordre til Mogens Gjøe.

Hvad dernæst det i Rendsborg skete Brud paa sidste nordiske Fred angik, modtog Gesandten ved Kongressen, Just Høegh, Ordre til at remonstrere, at Skylden for denne Ruptur ingenlunde kunde imputeres den danske Konge¹). Af hvad Art denne Demonstration har været, ses af en paa Fransk senere affattet Memorial, bestemt til at retfærdiggjøre den danske Konges «Conduite» i de Stridigheder, der vare opkomne mellem ham og Hertugen²). Forfatteren gaar her tilbage til Traktaten af 24de Maj 1661 og den samme vedføjede hemmelige Artikel, der var saa «odios», at Gottorperne endog med Flid havde udeladt den for ikke at paadrage Hertugen «hele Verdens Indignation». Det var saaledes, hedder det, at denne benyttede Souveræniteten og de Fordele, han lige havde opnaaet. Alt dette var dog for intet at regne, dersom Hertugen ikke 1674 havde begivet sig til Sverrig for at forny Traktaten af 1661 og personlig træffe Aftale om at føre de svenske Vaaben ind i Hertugdømmerne. Ikke blot stillede han derefter sine Fæstninger og Tropper til Sverrigs Disposition, men søgte ved Subsidier fra fremmede Magter endog selv at rejse en Hær. Hvis de Danske under disse Omstændigheder havde trukket sig ud af Hertugdømmerne, vilde det have været det samme som at give disse Hertugen i Vold (les rendre à la discretion du duc de Gottorp).

I Overensstemmelse med sine Udtalelser havde Hertugen imidlertid afsendt sine Gesandter, Ulcken og Wedderkop, til Nimwegen. De Danskes Forestillinger hindrede

¹) Geh. Ark. Statsr. Prot. d. 20de Marts 1677.

²) Ib. Pakken Frankrig 106 a, Juni 1679: Memoire qui justifie la conduite du roy de Dannemarc touchant les differends survenus entre Sa Majesté & Monsr le duc de Holstein-Gottorp. Uden Underskr. og Datum. Formodentlig forfattet af Just Høegh, jvfr. Hofman, danske Adelsmænd II, p. 61.

dog, at de tilstedtes Adgang til Forhandlingerne. Hertugen selv har heller ikke direkte afsluttet nogen Fred. Desto vigtigere blev det ham at formaa de venlig sindede Magter til at antage sig hans Sag. Dette lykkedes saa vel, at det ikke er langt fra Sandheden, naar Gottorperne senere paastode¹⁾, at der overhovedet næppe fremkom noget Forslag paa Kongressen, hvori ikke deres Herres Restitution var opstillet som Betingelse.

Ulcken aflagde den 3dje August 1677 sit første diplomatiske Besøg hos de franske Gesandter²⁾ og synes her at have fundet al Imødekommenhed, ja, man ledes til at antage, at Kong Ludvig allerede den Gang ikke blot har tilsikret Hertugen Restitutionen, men formelig erklæret at ville gjøre sin Deltagelse i Kongressen afhængig af, om Gottorps Fordringer opfyldtes. Mejerchrone beretter i al Fald fra Haag under 11te Septbr. 1677³⁾, at Sir Villiamson, Sekretær ved den engelske Legation, for ham havde stadfæstet et almindeligt Rygte, ifølge hvilket den franske Minister i Nimwegen skulde have erklæret, at det ikke mindre stod Kronen Frankrig frit for at protegere Fyrsten af Gottorp end de Allierede at protestere Fyrsten af Lothringen, og at hans Herre ogsaa var til Sinds at gjøre det med væbnet Haand (*haut la main*) og ikke traktere videre i Nimwegen, uden at Biskoppen af Strassburg var admitteret til Traktaterne, og Fyrsten af Gottorp reableret «i sine Donne og Præentioner». Mejerchrone lod sig dog ikke afskrække heraf. Han erklærede, at da Kongen af Danmark nu engang havde den Ulykke at være begreben i Krig endog med Kronen Frankrig, fordi denne vilde det

¹⁾ Abgenöth. Beantwort. der Schriftt Nachricht etc. p. 29.

²⁾ Hist. des négoc. de Nimègue, p. 82.

³⁾ Geh. Ark. Pakken Holland 325 a.

saa, «var det resolveret at hazardere yderste, endog at oppebie Extremiteter førend at ville lade sig indvikle i nye Traktater og Garantier over en afgjort Sag med Fyrsten af Gottorp, efterdi de havde Experiens af passerede Forvirringer for ej at lade sig bringe ind i ny Fare og Urolighed med det ganske kongelige Hus, endog inden egne Døre»¹⁾).

Forøvrigt vare Hertugens Fordringer indirekte anerkjendte i det af Kong Ludvig paa Kongressen indbragte Forslag til Fred med Danmark, der udtrykkelig forlangte Opfyldelsen af de vestfalske og kjøbenhavnske Traktater²⁾. Hertugen selv angav i den for hans Gesandter udfærdigede Fuldmagt, dateret Hamborg d. 10de Oktbr. 1677³⁾, at Formaålet for disses Sendelse var at komme til en Forstaaelse med Danmark. De bemyndigedes derfor til uopholdelig, direkte eller med de antagne Mediatorers Bistand, at indlede Fredsforhandlinger med de danske Gesandter, forsaavidt disse vare forsynede med Fuldmagt, «og føre vor Sag repræsentere og beskytte vor Ret, paatale og forfølge den». I Virkeligheden begyndte de med for Magterne bittert at besvære sig over Danmark⁴⁾.

Imidlertid havde den politiske Situation antaget en for dette endnu farligere Karakter. Forsaavidt var Aaret 1677 begyndt heldig nok, som Prinsen af Oranien opgav sin Plan at slutte separat Fred med Frankrig⁵⁾. Ogsaa i England, hvor man harmedes over Carl II's Afhængighed

¹⁾ Geh. Ark. Pakken Holland 325 a, 1677.

²⁾ Actes de Nimègue II, p. 456.

³⁾ Ib. I, p. 296.

⁴⁾ Nachricht etc. p. 23—24.

⁵⁾ Mignet, a. Skr. IV, p. 422: d'Estrades til Pomponne d. 29de Febr. 1677. — Henri Martin, Hist. de France XIII, p. 498.

af Ludvig XIV, var Stemningen i høj Grad krigersk¹). Vaabenlykken gik imidlertid de Allierede imod. Den 12te August maatte Oranien anden Gang hæve Belejringen af Charleroi, og en sand Forbitrelsens Storm rejste sig imod ham. Desto større Indgang havde Ludvigs Fredsforslag derfor vundet. Alt i Slutningen af April foreslog han almindeligt Ophør af Fjendtlighederne og den 8de Maj en særskilt Vaabenstilstand med Holland²). Hannover indgik et nøjere Forbund med Frankrig³). Ogsaa Sverrigs Forhandlinger med Lyneburg syntes at skulle føre til Fred⁴). I England fik Carl II derfor ogsaa Bugt med Parlamentet, Kamrene opløstes, og Samlingen udsattes indtil December. Overalt syntes Frankrigs Politik at skulle sejre.

Da modnedes hos Prinsen af Oranien den tidligere fattede Plan om en Familieforbindelse med det stuariske Hus. Vistnok kjendte han den franske Indflydelse ved Hoffet i St. James, men han tvivlede ikke om, at han ved en personlig Sammenkomst med den svage Carl II skulde bøje denne under sin Villies Overlegenhed. Hans Forventninger bleve heller ikke skuffede. Den 19de Oktober ankom han til London. Faa Dage efter var den forventede Forandring i Kongens Anskuelse tilvejebragt⁵), og allerede

¹) Henri Martin, Hist de France XIII, p. 506.

²) Urkunden und Actenstücke zur Gesch. des Kurf. Fr. Wilh. von Brandenburg III, p. 499.

³) Magnus Höjer, Sveriges yttre politik under åren 1676—1680 p. 2—3 (Upsala Univ. Årskr. 1875). — Havemann, Gesch. der Lande Braunschweig und Lüneburg III, p. 283: Instr. for J. H. Bülow, Gesandt i England.

⁴) Urk. und Actenst. III, p. 493: Le Maire til Griffieren d. Kbhvn. 5te Jan. 1677. — Ib. p. 507: Generalstaternes Resol. 29de Juni 1677. — Magn. Höjer, a. Skr. p. 35: Instr. for Pufendorf 30te Novbr. 1677.

⁵) Mignet, a. Skr. IV, p. 510: Barillon til Ludv. XIV d. 30te Oktbr. 1677.

den 15de November fejredes hans Bilager med Prinsessen af York.

De politiske Følger af denne Forbindelse udebleve ikke. Ved saaledes at knytte Englands Interesser til sine kunde Prinsen haabe at tvinge Frankrig til at nedstemme sine Fordringer. Den 22de November afsendtes Lord Duras til Ludvig med Oraniens Fredsforslag. Vel blev det forkastet, men de Franskes Forsøg paa at opnaa billigere Vilkaar ved separate Forhandlinger med Carl II mislykkedes. Svaret herpaa blev Traktaten i Haag d. 21de Decbr. 1677, der i det Væsentlige fastholdt de af Oranien engang foreslaaede Betingelser. For at disse kunde forelægges Spanien, vilde Kongen af England søge at opnaa en tre Maaneders Vaabenstilstand, i hvilken de nordiske Magter da ogsaa skulde optages¹⁾.

Traktaten i Haag, der i Virkeligheden løste Holland fra Koalitionen mod Ludvig XIV, var saaledes et Nederlag for de Allierede, særlig dog for Danmark og Kurfyrsten af Brandenburg, hvorimod Gottorperne kun kunde have al Grund til at være tilfredse dermed. Nu, da Udsigten til Fred eller i al Fald til en Vaabenstilstand paa engang blev større, maatte det blive Hertugen magtpaaliggende at optages i samme. Hans Gesandter overgave derfor d. 30te Decbr. 1677 i deres Herres Navn den engelske Mediation et Forslag til Forlig med Kongen af Danmark²⁾, hvori de haabede at opnaa for Hertugen «Restitution, Satisfaktion og fremtidig Sikkerhed». De opstillede derhos følgende Betingelser: 1) alt, hvad der var indrømmet Hertugen ved

¹⁾ Ib. p. 546. — Stenzel, Geschichte des preuss. Staats II, p. 378.

²⁾ Actes de Nimègue IV, p. 171—173. — Nachricht etc. p. 24.

Fredslutningerne i Roskilde og Kjøbenhavn, eller hvad han før havde haft og ejet, skal med dertil hørende Rettigheder atter overlades ham, ligesom Forliget i Rendsborg og alle andre Akter, stridende mod nævnte Fredslutninger, ganske skulde ophæves; 2) hvad der dernæst fuldstændig er blevet ødelagt eller opbrugt enten paa Kongen af Danmarks Ordre eller af de kongelige Befalingsmænd og ikke længer kan bringes tilbage i sin naturlige Stand, skal erstattes Hertugen gennem en billig Satisfaktion; 3) det samme skal gjælde om alle extraordinære Tab, som ere ham paaførte i denne Krig; 4) for at al Grund til fremtidig Tvist kan oprykkes med Rode, skal Kongen af Danmark tillade Anvendelsen af passende Midler og give tilstrækkelig Sikkerhed for, at han vil opfylde i god Tro de Betingelser, hvorom man bliver enig. Alle disse Betingelser forbeholde Gesandterne sig derhos, naar det maatte synes dem belejligt, fuldstændigere at forklare, udvide og rette, samt forøvrigt tilføje «meget andet». Hvori den under Nr. 4 antydede Sikkerhed skulde bestaa, angives i en fra Hertugen til Kongen af Sverrig hemmelig afsendt Skrivelse, dat. Hamborg d. 24de April 1678¹⁾, hvori nævnes Afstaaelsen af Byen, Amtet og Fæstningen Rendsborg, Kongens Dæl af Ditmarsken, samt hans Part af det slesvigske Domkapitel, foruden en for Gottorp fordelagtig Ombytning af alle fjernere liggende Amter.

Kort efter Indbringelsen af det nævnte Forslag overgave Ulcken og Wedderkop i Febr. 1678 Generalstaternes Udsendinge et vidtløftigt Memorandum, nærmest for at opnaa Adgang til Forhandlingerne paa Kongressen²⁾. De

¹⁾ Nachricht etc. p. 26.

²⁾ Actes de Nimègue IV, p. 174 ff.

begyndte med den Kjendsgjerning, at ved største Delen af Fredsunderhandlingerne i det 17de Aarhundrede, hvor Danmark udgjorde Hovedparten, havde Hertugen ikke blot været repræsenteret ved sine Ministre, men var bleven indbefattet i de afsluttede Traktater: saa meget mere maatte dette da gjælde nu, da de Magter, der havde garanteret ham Souveræniteten, selvfølgelig havde Ret til, naar denne anfægtedes, enten at gribe til Vaaben eller betjene sig af de Midler, som nærværende Fredskongres ydede dem til at skaffe Hertugen Ret. De af de Danske rejste Indvendinger imod, at der tilstedtes ham Adgang til Kongressen, hedder det, lode sig i det Hele reducere til tre Paastande: 1) at Striden mellem Kongen og Hertugen var en domestique Sag; 2) at den som saadan havde en partikulær Karakter; 3) at Hertugen ikke selv havde deltaget i Krigen.

Hvad den første Paastand angik, vilde det Uberettigede deri fremlyse, saasnart man kun betænkte, at Hertugen ikke mindre end Kongen var souveræn Fyrste, der besad sit Land med samme Herlighed og Prærogativer som denne. Hvad derfor Unionen af 1533 angik, hvoraf man gjør saa meget Væsen (*dont on fait tant de bruit*), havde det heller aldrig været Hensigten med denne at gjøre Indgreb i disse Rettigheder. Den var i Virkeligheden en defensiv Alliance, der indeholdt samme Forpligtelse for de tvende Fyrster. Der forudsattes ganske vist, at sexten, af begge Parter i Fællesskab udvalgte, Dommere, skulde udjævne opkomne Stridigheder, men disse angik da alene en eller anden ubetydelig Tvist, der kunde opstaa om Grænseskjæl, ubillig Justits etc. eller «om nogle Undersaatter og Bønder», aldrig om «Sager af Importance», saasom Strid om Staten eller de kongelige Rettigheder. Forøvrigt maatte man erindre, at Danmarks Forhold til Hertugdømmerne siden 1533 var

ganske forandret. Dengang var det et Valgrige, og Kongerne toge langt mere Hensyn til Befolkningen i Slesvig og Holsten, som de besade ifølge Arv, end til Kronen, der tilfaldt dem ved Valg. Nu var Kongeriget derimod arveligt, og selve Navnet Stænder uden Betydning (et le nom mesme des Etats anéanti), saa at Hertugen var ilde stedt, om han skulde underkaste sig en Kjendelse af den souveræne Konges Undersaatter.

Den anden Paastand hvilede paa lige saa svage Fødder. Thi naar Kongen berøvede Hertugen hans Lande og Prærogativer, var dette en Krænkelse af Fredslutningerne i Vestfalen, Roskilde og Kjøbenhavn, hvori Magterne i Europa vare interesserede enten som Parter eller Garanter. Det var derfor umuligt, at en Sag som denne kunde udelukkes fra nærværende Kongres, hvis Opgave det netop var at haandhæve de nævnte Traktater.

Hvad endelig den tredje Paastand angik, at Hertugen som ikke krigsførende heller ikke kunde deltage i Fredslutningen, da var det ganske vist, at han ikke førte en Hær i Marken mod Kongen af Danmark eller overhovedet deltog i Striden som pars agens; ikke desto mindre udstod han som pars patiens alle Ulykker, som Krigen førte med sig, idet han var bleven berøvet sit Land, sine Rettigheder, sine Fæstninger, sin Hær, kort sin hele Velfærd. Derfor burde Striden mellem ham og Kongen nu ogsaa afgjøres paa den berømmelige Kongres i Nimwegen ved en billig Satisfaktion i Overensstemmelse med den vestfalske og nordiske Fred.

En i det Væsentlige ganske lignende Skrivelse blev paa samme Tid tilstillet de Svenske¹⁾, hvem man derfor

¹⁾ Actes de Nimègue IV, p. 197.

anmodede om i deres Herres Navn at erklære, at de ikke kunde fortsætte Underhandlingerne med Danmark, med mindre dette samtykkede i, at Hertugens Sag optoges paa Kongressen og der behandlede i Forbindelse med Kongen af Sverrigs Interesser i Overensstemmelse med de Betingelser, de gottorpske Gesandter havde opstillet.

Kong Christian holdt imidlertid fast ved sin Beslutning ikke at tilstede Gottorperne Adgang til Kongressen og bestyrkedes heri, som det synes, ved en fra Mejererone i Haag den ⁹/₁₉ Februar 1678 tilsendt Meddelelse¹⁾, hvori det hedder, at efter hvad han vidste fra sikker Haand, vilde der i den eventuelle Vaabenstilstand blive optaget en Artikel, ifølge hvilken Forholdene i Norden skulde forblive i den Stand, hvori de nu vare, indtil Parterne kunde enes om sikre Betingelser for Freden²⁾. Under 2den Marts s. A. udfærdigedes derfor ogsaa fornyet Ordre for Gesandterne i England og Nimwegen til af al Magt at hindre, at der meddeltes Hertugen Adgang til Kongressen³⁾.

Gottorpernes Henvendelse til de svenske Gesandter blev ikke uden Frugt. I April 1678 indgave disse til den engelske Mediation en Erklæring, hvori de indtrængende anbefalede Hertugens Sag⁴⁾. Han var, hedder det, paa det nøjeste forbundet med Kongen af Sverrig saavel ved Slægtskab som ved Freden i Kjøbenhavn og Forsvarsforbundet af 1661, hvilket sidste netop havde til Hensigt at haandhæve denne. Men da han ulykkeligvis var bleven berøvet alle Fordelene derved og overvældet med alle nær-

¹⁾ Geh. Ark. Pakken Holland Nr. 351 (Prot. de la Haye).

²⁾ Geh. Ark. Pakken Holland 351: •Res septentrionales in eo statu permaneant, in quo illæ nunc sunt, usque dum inter partes de certis pacis conditionibus conventum fuerit.•

³⁾ Geh. Ark. Statsr. Prot.

⁴⁾ Actes de Nimègue IV, p. 200.

værende Krigs Ulykker uden dertil at have givet mindste Anledning, eftersom han aldeles ikke var interesseret deri, fandt den svenske Konge sig ogsaa med god Grund beføjet til at tage al mulig Del i Hertugens Interesser. Og efterdi nærværende Fredsnegotiation burde ende en Krig, hvori denne havde lidt saa meget, og atter bringe Sagerne i Norden paa Fode, ønskede Kongen af Sverrig, at Hertugen i Overensstemmelse med sin Begjæring maatte faa Adgang til Kongressen og der opnaa fuldstændig Satisfaktion. Dette var et billigt Forlangende, som Hans Majestæt i ingen Henseende vilde slaa noget af paa, hvorfor han ogsaa haabede, at Kongen af Storbrittanien vilde støtte det med alle de Midler, der kunde anses passende.

Heller ikke fra Frankrig udeblev Svaret. Dette skete paa en Maade, hvorover man ikke skulde synes, at Hertugen kunde have Grund til at besvære sig.

Ludvig XIV, der havde afslaaet de i Haag gjorte Tilbud og næppe havde nogen synderlig Tillid til Forhandlingerne i Nimwegen, haabede ved en direkte Henvendelse til Generalstaterne at komme hurtigere til Maalet. Sagen var, at Oraniens Forbindelse med England begyndte at forekomme Republikanerne mistænkelig¹⁾. Man opdagede, at Kongen af England skulde række Oranien Haanden «for at bringe det oprørske Folk tilbage til sin Pligt»²⁾, og man antog, at de tvende Fyrster alt havde truffet Forholdsregler til Frihedens Undertrykkelse³⁾. De franske Diplomater pustede til Ilden, og Følgen blev, at hvorvel Alliancen var antagen af de fleste Stater i Holland, trak

¹⁾ Mignet, a. Skr. IV, p. 545: Brev fra Haag d. 8de Novbr., fra Mejererone d. 13de Novbr. 1677.

²⁾ Ib. p. 547: van den Bosch til d'Estrades, d. 6. Marts 1678.

³⁾ Ib. IV, 545: Barillon til Ludvig XIV, d. 9de Maj 1678.

det i Langdrag med Ratifikationen¹⁾. De Vaklende eller dem, der virkelig havde i Sinde at gjøre Modstand, vilde Ludvig vinde paa anden Maade: Frygt for Krigens Rædsler skulde være Midlet til at besejre dem. Det var altsaa saa langt fra, at han holdt inde med Fjendtlighederne, at han bestemte sig til et voldsomt Angreb paa Belgien²⁾. Fra England sendtes vel en ny Traktat, indeholdende Forslag alene til en defensiv Alliance³⁾, hvori de hemmelige Artikler omhyggelig vare udeladte; men Republikanerne bleve derved kun dristigere, og da Efterretningen indløb om Erobringen af Gent, og Spanien allerede syntes at give tabt, erklærede Raadet i Amsterdam under Trykket af Udgifterne til Krig⁴⁾, at det var villigt til at slutte Fred med Frankrig⁵⁾.

Da troede Ludvig det rette Øjeblik kommet. Fra St. Germain tilstillede han sin Gesandt i Nimwegen en Skrivelse af 9de April, der indeholdt hans Betingelser for Fred med Holland. Dette er hans saa kaldte Ultimatum af 15de April, da det publiceredes i Nimwegen. Det er her, at Ludvig i første Artikel ikke blot optager Sverrigs Restitution som sin Hovedfordring, men tilføjer, «at da Hertugen af Gottorps Interesse er knyttet til Sverrigs, og da den er indbefattet i den Kjøbenhavnske Fredstraktat, som Hans Majestæt har garanteret den svenske Krone, ønsker han denne Sag optagen i Traktaten paa Vilkaar, hvormed Hertugen kan være tilfreds».

Dette lader sig kun forklare af den Betydning, som det var Ludvig bekjendt, at Sverrig tillagde Spørgsmaalet om en souveræn gottorpsk Hertug.

¹⁾ Ib. p. 546: van den Bosch til d'Estrades d. 18de Febr. 1678.

²⁾ Henri Martin, a. Skr. XIII, p. 520.

³⁾ Mignet, a. Skr. IV, p. 548.

⁴⁾ Ib. p. 550: d'Estrades til van den Bosch, d. 31te Marts 1678.

⁵⁾ Ib. p. 548: van den Bosch til d'Estrades, d. 18de Marts 1678.

Ikke desto mindre synes denne at have følt sig skuffet. Tilstodes der ham nemlig i Realiteten, hvad han ønskede, skete dette dog ene af den Grund at han var den svenske Konges Forbundsfælle. Uleken og Wedderkop protesterede derfor imod, «at han stilledes paa lige Fod med Fürstenbergerne», der gik i Frankrigs Ledebaand, og kun i Egenkab af Sverrigs Allierede blev optaget i Traktaten. Den svenske Gesandt, Bengt Oxenstjerne, gjorde ogsaa gjældende, at der mellem Sverrig og Hertugen ikke existerede andet Forbund end det, der laa begrundet i gammel Overenskomst og Slægtskab¹⁾. Man opnaaede dog ingen Forandring. Ludvig satte den 10de Maj som den Dag, da han vilde være bunden til det nævnte Forslag. Da denne Frist imidlertid syntes for kort til at vinde de Vakilende, underhandlede om en Vaabenstilstand, foreløbig paa tre Maaneder²⁾. Danmark og Brandenburg protesterede herimod saavel som imod selve det franske Ultimatum³⁾. Kong Christian ønskede ikke Fjendtlighederne med Sverrig standse, saa længe det gottorpske Spørgsmaal endnu ikke var ordnet i Overensstemmelse med hans Planer. Mejererone fik derfor Ordre til at forestille Generalstaterne Nødvendigheden af, at navnlig Sverrig ikke blev optaget i Stilstanden⁴⁾, og at overhovedet de «infame» franske Fredskonditioner ikke bleve antagne⁵⁾. I samme Øjemed begav Grev

¹⁾ Pufendorf, de rebus gestis Friderici Wilhelmi XVI, § 15.

²⁾ Mignet, a. Skr. IV, p. 259: van den Bosch til Pomponne d. 1ste Maj 1678; — til 6te Juli Urkunden und Aktst. III, p. 527, Noten.

³⁾ Pufendorf, a. Skr. XVI, § 19.

⁴⁾ Geh. Ark. Statsr. Prot. d. 25 Maj 1678.

⁵⁾ Ib. 27de April 1678: «ist resolviret, was Mejererone in Holland den Herrn Staten general proponiren soll, damit der Krieg ferner fortgesetzt und die infame frantzösische Friedensconditiones nicht angenommen werden mögen.»

Anton sig fra Nimwegen til London for «med god Maner» at meddele Kongen af England Frankrigs Hensigter, «at skaffe Sverrig og Hertugen af Gottorp fuldkommen Satisfaktion, og penetrere hans Sentiment herover»¹⁾. Fra Holland indløb ogsaa Efterretning om, at i det mindste Prinsen af Oranien gjorde alt for at opmande Generalstaterne²⁾. Danmark, Kejseren og Brandenburg indgik da den 10de Juni med en ny Opfordring til disse, om ikke paa saa skammelig en Maade at svigte den fælles Sag³⁾. De gjentog dette den 20de d. M. og sluttede endelig den 4de August et Forbund med Biskoppen af Münster til fælles Forsvar⁴⁾. Imidlertid vare de franske Tropper rykkede ned over Pyrenæerne. Don Juan, haardt trængt af sine Fjender, ilede med at søge Fred med Frankrig⁵⁾. For at befæste sin Stilling, var det hans Agt at tilvejebringe et Ægteskab mellem den spanske Konge og Prinsesse Marie Louise af Orleans⁶⁾. — Natten mellem den 10de og 11te August 1678 kom Freden i Stand mellem Frankrig og Holland i Overensstemmelse med de i April foreslaaede Betingelser⁷⁾. Baade Sverrig og Gottorp vare optagne i Traktaten. Danmark og Brandenburg gave deres Harme Luft i gjentagen Protest til Generalstaterne, henholdsvis af 13de, 18de og 22de August⁸⁾.

Traktaten med Spanien skulde ligeledes være bleven

¹⁾ Geh. Ark. Statsr. Prot. d. 20de April 1678.

²⁾ Geh. Ark. Pakken Holland 351: Mejererones Rel. d. 3dje Maj 1678.

³⁾ Hist. des négoc. de Nimègue p. 125—127. — Urkunden u. Actenstücke III, p. 519, 521, 527.

⁴⁾ Actes de Nimègue II, p. 448—453.

⁵⁾ Mignet, a. Skr. IV, p. 643.

⁶⁾ Ib. p. 642. — Desormeaux, Hist. d'Espagne V, p. 72.

⁷⁾ Mignet IV, 609. — Dumont, corps diplom. VII, 1, p. 350.

⁸⁾ Mignet IV, 629. — Actes de Nimègue II, p. 583—589.

afsluttet, dersom ikke forskjellige mere formelle end Realitetsspørgsmaal, navnlig angaaende Udlevering af Flygtningene fra Messina, havde trukket Forhandlingen i Langdrag. Prinsen af Oranien lod ikke dette unyttet. Det lykkedes ham hos Generalstaterne at udvirke, at Ratifikationen af Freden med Frankrig skulde opsættes, indtil Freden med Spanien kom i Stand.

Mulig kunde da de Allieredes Stilling i Mellemtiden blive gunstigere. Det gjaldt i saa Henseende om, at den for Resten af Aaret foreslaaede Vaabenstilstand ¹⁾ ogsaa blev ahnindelig antagen. Man haabede nemlig inden Udløbet af samme at kunne bringe Stridighederne mellem de forbundne Fyrster til Afgjørelse paa Kongressen, og at disse derefter, naar det var lykkedes Oranien og Kurfyrsten af Brandenburg at overvinde Generalstaternes Betænkeligheder ²⁾, skulde enes om en fælles Optræden mod Ludvig, der kunde nøde denne til at fremkomme med billigere Betingelser end dem, han alt havde forelagt ³⁾.

Danmark paa sin Side vilde da heller ikke modsætte sig, at Fjendtlighederne med Sverrig standsede, kun at det ønskede Stilstanden opsat, indtil Angrebet paa Rygen havde bragt det tilsigtede Resultat ⁴⁾.

Hertugen af Gottorp modtog med Bekymring Efterretningen herom. Det var klart, at naar Danmark ikke vilde anerkjende ham som krigsførende, kunde en Vaabenstilstand mellem dette og Sverrig heller ikke komme ham

¹⁾ Henri Martin, a. Skr. XIII, p. 527. — Magnus Höjer, a. Skr. p. 86.

²⁾ Kfr. Generalstaternes Resolution, d. 14de Aug. 1678. — Urkunden und Actenstücke III, 534: Kurfyrsten af Brandenburg til Generalstaterne d. 13/25 Aug. 1678. — Actes de Nimègue II, p. 653.

³⁾ Hist. des négoc. de Nimègue, p. 195.

⁴⁾ Geh. Ark. Statsr. Prot. d. 17de Aug. 1678. — Carlson, Sveriges hist. und. konungarne af pfalz. huset II, p. 583.

til Gode. Ulcken og Wedderkop indgave derfor d. 10/20 August 1678 til de svenske og franske Gesandter en lige-lydende Erklæring¹⁾, hvori de udtalte deres Herres Frygt for, at Danmark, selv om en Vaabenstilstand kom i Stand vilde tage Kvarter for sine Tropper i de hertugelige Lande. De anmodede derfor om, at Gesandterne, i Fald Stilstanden antoges, vilde bestræbe sig for, at Hertugen blev optaget deri paa de Betingelser, at hans Land under samme ikke bebyrdedes med Indkvartering og Frem- og Tilbage-marsch af Tropper, for at det kunde komme til Kræfter efter de Lidelser, der vare overgaaede det. Hertugen føjede hertil personlig tvende Skrivelser af lignende Indhold, daterede Hamborg d. 27de August 1678 og rettede privat til Kongen og Enkedronningen af Sverrig²⁾. Det synes af disse at fremgaa, at de hertugelige Gesandters Udtalelser i Nimwegen i Anledning af den Tilsidesættelse, der formentlig var bleven deres Herre til Del i Kong Ludvigs Ultimatum, ikke ere faldne i god Jord i Sverrig, og at Hensigten med Hertugens Breve blandt andet ogsaa var den at fjerne de Misforstaaelser, der mulig vare opstaaede deraf. «Jeg nærer Bekymring for», skriver Hertugen saaledes til Kongen, «at nogen der (ø: i Nimwegen) skal give Eders Majestæt om mine consiliis en saadan Beretning, som vilde jeg ikke dependere af Eders Majestæt; men da jeg lader alt, min Restitution betræffende, modent overveje med E. M^{ts} Ambassadeurer, som hidtil have ydet mig saare gode officia, saa beder jeg E. M. ikke i ringeste Maade at fatte nogen ufordelagtig Mening om mine consiliis og

¹⁾ Actes de Nimègue IV, p. 201—203.

²⁾ Zweene fürstliche gottorffische Briefe an den König und Königinn in Schweden, de dato Hamburg d. 27 Augusti anno 1678 (Kgl. Bibliothek).

Aktioner, men give mig Underretning om saadanne Beskyldninger og optage højst velvillig min fyldestgjørende Meddelelse derom.»

Sverrig paa sin Side ønskede imidlertid ikke ubetinget Fjendtlighedernes Ophør. Saa uheldig det nemlig var gaaet Kong Carl i Pommern, saa heldig kæmpede han i Skaane. Han vilde derfor have Vaabenstilstanden indskrænket til alene at omfatte hans tyske Provinser. Under disse Omstændigheder kom Hertugen af Gottorps Fordringer ham tilpas. Ved nemlig at indsætte disse i Vaabenstilstanden vilde han uden at forkaste denne faktisk gjøre Antagelsen deraf til en Umulighed for Danmark.

I de af den engelske Mediator, Jenkins, for Magterne i Nimwegen fremlagte Forslag til en Vaabenstilstand, daterede ^{15/25} September 1678 ¹⁾, var fra svensk Side opstillet følgende Betingelser, betræffende I) Stilstanden med Danmark ²⁾: «Hertugen af Holsten-Gottorp kan nyde Fred i sit Hertugdømme Slesvig, uden at Kongen af Danmark der gjør Fordring paa at tage Kvarter»; II) den almindelige Vaabenstilstand ³⁾: «Hertugen af Holsten-Gottorps Ministre skulle anerkjendes og optages paa denne Kongres for at varetage deres Herres Interesser»; III) Stilstanden i det tyske Rige ⁴⁾: «Hertugen af Holsten-Gottorp kan i Ro nyde Fred i alle Lande, der tilhøre ham i Hertugdømmet Holsten, uden at Kongen af Danmark eller nogen anden har Ret til der at tage Kvarter.»

De franske Gesandter gik strax ind paa disse Forslag. De erklærede i deres Svar af 2den Oktober s. A. ⁵⁾, «at

¹⁾ Actes de Nimègue III, p. 5.

²⁾ Ib. p. 10.

³⁾ Ib. p. 9.

⁴⁾ Ib. p. 10.

⁵⁾ Ib. p. 11.

efterdi Mediatorerne betragtede en almindelig Vaabenstilstand som et godt Middel til at skaffe hele Kristenheden Ro, vilde ogsaa de gjerne antage samme, kun at de forlangte, at de af Sverrig opstillede Betingelser toges til Følge».

Hvad der lod sig forudse, skete: de Danske forkastede dette, og dermed tilintetgjordes i al Fald Haabet om en Vaabenstilstand i Norden. I motiveret Gjensvar af 7de Oktober 1678¹⁾ hævder den danske Gesandt, at da Hertugen hverken har deltaget i en særskilt eller almindelig Krig, kan han selvfølgelig hverken optages i Vaabenstilstanden eller tilstedes Adgang til Fredsforhandlingerne i Nimwegen. Hvad angik Forholdet til det tyske Rige, vilde Kongen af Danmark ingenlunde hindre Hertugen i at nyde Fred i sine holstenske Lande, men Retten til der at tage Kvarter kunde han ikke indlade sig paa at forhandle med ham, da ogsaa dette maatte falde ind under Spørgsmaalet om Vaabenstilstanden, i hvilken Hertugen ikke kunde faa Del.

De kejserlige Gesandters Svar af samme Datum²⁾ slutter sig i det Væsentlige til de Danskes. De erklærede betræffende de af Sverrig opstillede Betingelser, at Spørgsmaalet om Adgang for Hertugen til Kongressen ikke vedrørte dem. De hertugelige Gesandter, hedder det, havde ingen Interesse at afgjøre med de kejserlige; men om de hidtil havde villet foreslaa disse noget, stod Adgangen dem dertil fri. Hvad angik de partikulære Forslag, var Kejserens Mening vedrørende Hertugen af Gottorp denne altfor bekjendt til, at han ikke skulde vide, at det ikke be-

¹⁾ Actes de Nimègue III, p. 36—38.

²⁾ Ib. p. 32.

roede paa Hans Majestæt, om han (Hertugen) kunde nyde Fred i sine Lande uden at præjudicere Rigets Rettigheder og de engang indgaaede Forpligtelser, hvilke han ikke kunde have til Hensigt at unddrage sig.

Saaledes bidrog ogsaa det gottorpske Spørgsmaal sit til, at de Forventninger, det oraniske Parti havde knyttet til en Vaabenstilstand, ikke gik i Opfyldelse. Skuffelsen var saa meget større, som Spanien og Frankrig lige i Forvejen vare komne til en Forstaaelse. De vigtigste Differentpunkter vare alt ordnede i Begyndelsen af September, og den 17de s. M. undertegnedes Freden. Betingelserne vare omtrent de samme, som Ludvig havde foreslaaet den 15de April. Den 19de September 1678 ratificerede Generalstaterne Traktaten af 10de August med de franske Gesandter.

II.

Ratifikationen af Freden med Holland og den Uforbeholdenhed, hvormed Ludvig XIV antog sig Hertugen af Gottorp, maatte snart lade de Danske indse det Frugtesløse i at fortsætte Forhandlingerne i Nimwegen. Hvad der stod tilbage, var kun nye Ydmygelser, nye Frafald. Lyneburgerne dreve hemmelige Underhandlinger baade med Sverrig og Frankrig¹⁾. De vesttyske Smaastater, der vare mest udsatte for Krigens Ødelæggelser, forlangte, under Paaberaabelse af Artikel XIX i Freden med Holland, at blive optagne i samme²⁾. Ludvig afviste vel dette; men snart svigtede ogsaa Kejseren. Hvorledes skulde han un-

¹⁾ Magnus Höjer, a. Skr. p. 85.

²⁾ Ib.

der de ulykkelige indre Forhold kunne fortsætte Kampen uden de rige nederlandske Subsidier? Tekeli havde rivende Fremgang i Øvre-Ungarn¹⁾. Vilde man tænke paa at standse Bevægelsen, maatte man have Fred ved Rhinen. Kejseren tog derfor heller ikke i Betænkning at indlede separate Underhandlinger med Frankrig. Basis for disse maatte være Ludvigs Ultimatum af 15de April.

Gottorperne erkjendte, at Fred mellem Kejseren og Frankrig ogsaa maatte føre til en Udsoning med Sverrig. Ulcken indgav derfor den ^{23de Oktbr./}2den Novbr. 1678²⁾ til de svenske Gesandter en Begjæring om, at Hertugen af Gottorp kunde «paa den fordelagtigste Maade» optages i en eventuel Fred med Kejseren, idet denne som Rigets Hoved skulde forpligte sig til at sørge for hans fuldstændige Gjenindsættelse og Satisfaktion, og at da navnlig hans Lande fra nu af bleve befriede fra alle Exaktioner, Kvarterer og militære Voldsomheder. Ligeledes rettede de gottorpske Gesandter, Ulcken og Rachel, den ^{29de Oktbr./}8de Novbr.³⁾ en indtrængende Opfordring til Mediatørerne, «hvis Snille det vel skulde lykkes at faa Bugt med de Danskes Kneb og Udflugter (detours et tergiversations)», om paany at forelægge disse Hertugens Fordringer. Vilde de da ikke modtage dem, hedder det, «kræve vi Deres Excellence (∴ den engelske Mediator, Jenkins) for denne Forsamling af Nationer og Fyrster til Vidne paa, at vi have gjort alt muligt for at oprette det gamle Venskab, og at Hertugen ikke vil antage nogen anden Forsamling eller Sted til at forhandle og diskutere sin Sag».

Lige saa lidt nu som før blev Gottorpernes Henven-

¹⁾ Histoire d'Emeric, comte de Tekeli, p. 91.

²⁾ Actes de Nimègue IV, p. 203—204.

³⁾ Ib. p. 206.

delse til Sverrig uden Frugt. De Svenske overgave under 31te Oktbr./10de Novbr. de engelske Mediatorer en Erklæring¹⁾, hvori de nærmest havde til Hensigt at udtale deres Tilslutning til Kong Ludvigs Ultimatum i det Haab, at det maatte lykkes denne paa Basis heraf at sikre Udførelsen af den vestfalske Fred. Hertil, hedder det til Slutning, havde de kun en Ting at føje, nemlig at ogsaa Hertugen af Gottorp kunde blive sat i Stand til at nyde i fuld Sikkerhed den almindelige Fred, idet Kejseren og Riget forbandt sig til at gjenindsætte ham i hans Rettigheder. Gesandterne vare saa meget mere forvissede herom, som de troede, at det stemmede med Kejserens egen Interesse, at hele Verden fik at vide, at Hans Majestæt ingen Del havde haft i, «hvad der var begaaet og forbrudt mod Hertugen».

Det Held, denne havde haft med sin Henvendelse til de svenske Gesandter, lod Haabet opstaa hos ham om at formaa disse til ligeledes at intervenere til hans Fordel i den saa uheldig endte oldenborgske Arvestrid. Hvad han ønskede var intet mindre end en Kassation af Cessionsinstrumentet af 22de Juni 1676, og at denne fastsattes som Betingelse i den eventuelle Fred mellem Kejseren og Sverrig.

De Svenske opfyldte denne Begjæring. I et af disse til den engelske Mediation d. 26de Novbr. 1678 indgivet specificeret Forslag til Fred med Kejseren²⁾ udtales udtrykkelig Haabet om, at denne vil anvende al Omsorg for, at Arvestriden om Oldenborg og Delmenhorst kan, paa det at Gottorp ikke skal indvikles i en længere Proces,

¹⁾ Actes de Nimègue, III, p. 142, 147.

²⁾ Ib. p. 242, 247.

lykkelig afsluttes «saaledes, som man ønskede det», idet Hans Majestæt da enten indrømmede Hertugen Ret til, i Overensstemmelse med den vestfalske Fred, at henvende sig til ham ad Ansøgningens Vej eller prøvede en mindelig Mediation og Overenskomst.

Heller ikke Kong Ludvig glemte Gottorp. De franske Gesandter erklærede i deres Forslag til Fred mellem Kejseren og Frankrig, hvilket præsenteredes Mediatørerne den 24de Novbr. 1678 (Art XXII)¹⁾, at alt, hvad der var stipuleret i Traktaten mellem Kejseren og Kongen af Sverrig saavel paa hans egne som paa Hertugen af Gottorps Vegne skulde anses for indesluttet i nærværende Fred saaledes, at det paa en Maade dannede en og samme Traktat med den, der var afsluttet mellem Kongen af Sverrig og Frankrig, samt de med disse forbundne Magter.

Kejseren, der ikke ønskede aabent Brud med Danmark, kunde imidlertid ikke tilstede saa betydelige Indrømmelser til Hertugen. Fra Kjøbenhavn affærdigedes under 27de November 1678 Ordre til Liliecrone²⁾ om at arbejde hen til, at den kejserlige Gesandt i Nimwegen fik Tilhold om ikke at blande sig i den gottorpske Sag, men at denne ganske unddroges Kongressen og henvistes «til sit behørigte Sted». I det kejserlige Modprojekt af 6te Decbr. 1678 til Fred med Frankrig³⁾ er det gottorpske Spørgsmaal ogsaa ganske udeladt, og det uagtet de franske Befuldmægtigede d. 2den Decbr. havde tilkjendegivet Mediatørerne⁴⁾, at dersom Kejseren lod Aaret komme til Ende uden at modtage Betingelserne af 24de November, paastod

¹⁾ Actes de Nimègue III, p. 227, 237.

²⁾ Geh. Ark. Statsr. Protokol.

³⁾ Actes de Nimègue III, p. 259.

⁴⁾ Ib. p. 248.

Kongen af Frankrig sig løst fra, hvad han den 15de April havde tilsagt Kejseren og Riget, fordi han nemlig efter Udgangen af December Maaned blev nødt til at gjøre betydelige Udgifter for i Løbet af Vinteren at kunne underholde sine Tropper og træffe Forberedelser til et nyt Felttog. I Modprojektet til Fred med Sverrig af 7de Decbr. 1678¹⁾ udtale de Kejserslige i al Almindelighed, at deres Herre ifølge Rigets Love og Forskrifter vilde yde Hertugen af Gottorp saavel som de øvrige Rigsstænder sin Beskyttelse, idet han vilde sørge for, at Hertugens Besiddelser i Riget og øvrige Rettigheder kunde fuldkommen bevares, ligesom han vilde bestræbe sig for, at de andre Stridspunkter, der vare Kongen af Danmark og Hertugen imellem, kunde blive afgjorte i Mindelighed.

Gottorperne indrømmede²⁾, at Kejsersens Tilbageholdenhed overfor Hertugen laa begrundet i Alliancen mellem Danmark og Hoffet i Wien. De hertugelige Gesandter fandt dog deres Herres Forbigaaelse i Forslaget til Fred med Frankrig for paafaldende til, at de ikke skulde gjøre Forestillinger derimod. Ulcken og Rachel indgave derfor til de franske Gesandter en ny Erklæring, dateret Nimwegen den 23de December 1678³⁾. De havde bemærket, hedder det, hvorledes de franske Befuldmægtigede havde haft den Godhed udtrykkelig at optage Hertugen af Gottorps Interesser i Artikel XXII i det af dem forelagte Fredsforslag af 24de Novbr.; men da det kejserslige Modprojekt lod dette ganske uomtalt, anmodede de om, at den franske Konge ikke vilde tilstede en saadan Forandring, men insistere paa, at Hertugen af Gottorp udtrykkelig

¹⁾ Actes de Nimègue III, p. 284.

²⁾ Abgenöt. Beantwort. der Schrift Nachricht etc. p. 29.

³⁾ Actes de Nimègue IV, p. 218.

blev omtalt og indbefattet i den eventuelle Fred mellem Kejseren og Frankrig, saaledes som det alt var tilkjendegivet i Forslaget af 24de November.

Imidlertid indtraf flere for Danmark betænkelige Omstændigheder. Forbitret over de Allieredes Troløshed havde nemlig Kurfyrsten af Brandenburg alt i Sommeren 1678 omgaaedes med Planer om at slutte separat Fred med Ludvig¹⁾, og hans Gesandt i London, den yngre Schwerin, gav i saa Henseende de Franske Vink, der ikke kunde mistydes²⁾. Ludvig tøvede ikke med at gribe den tilbudte Haand. De nærmere Underhandlinger lededes af Meinders³⁾ og Grev d'Espense⁴⁾, hvilken sidste synes i lige Grad at have besiddet Kurfyrstens og Ludvigs Tillid. Med urokkelig Fasthed fordrede denne imidlertid Afstaaelsen af Pommern⁵⁾. Da var det, at Kurfyrsten besluttede at prøve Vaabenlykken: ved et rask og energisk Angreb haabede han at kaste de Svenske til Jorden, inden Frankrig endnu havde faaet frie Hænder overfor Kejseren og i Polen⁶⁾. Deraf den 11, hvormed Angrebet lededes paa Pommern, og det beundringsværdige tolv Ugers Tog til Østpreussen, der endte med ganske at fordrive de Svenske fra Tyskland. Kurfyrsten stod nu rede til at ile sine For-

¹⁾ L. v. Orlich, *Gesch. des preuss. Staates* II, 321. — Gebhardi & Christiani, *Danm. og Norges Hist.* V, p. 142. — *Urkunden und Actenstücke* III, p. 533: Generalstaternes Resolution, dat. 27de Juni 1678. — *Ib.* p. 534: Romswinckels Memorial, dat. Haag d. 1ste Juli 1678.

²⁾ Stenzel, *Gesch. Preussens*, II, p. 380.

³⁾ Droysen, *Gesch. der preuss. Politik* III, 3, p. 630: Kurfyrstens Reskript til Meinders, dat. Schwedt ²/₁₂ Juli 1678.

⁴⁾ Magnus Höjer, *a. Skr.* p. 100.

⁵⁾ Pufendorf, XVI, § 77: — *sed ad deserendum Svecum et cedendam Pommeraniam Galli aures plane occluserant.* — M. Höjer, *a. Skr.* p. 101: Lilierot til Legaterne i Nimwegen ¹²/₂₉ Oktober 1678.

⁶⁾ Salvandy, *Histoire de Pologne* II, 382, 418.

bundsfæller til Hjælp. Endnu den 1ste Februar 1679 stillede han i Forening med Danmark de kejserlige Gesandter i Nimwegen en indtrængende Opfordring til ikke at svigte den fælles Sag¹⁾. Forgjæves: i Königsberg modtog han Efterretningen om, at Kejseren den 5te og 6te Februar havde sluttet Fred med Frankrig og Sverrig²⁾. Et Hensyn var der dog taget til Danmark: Hertugen af Gottorp havde ikke faaet sit Ønske opfyldt, at erholde et udtrykkeligt Tilsagn om Assistance i den oldenborgske Arvestrid eller en Kassation af Rendsborgforliget³⁾. Det hedder alene Art. VII, at Kejseren vil yde Hertugen saavel som de øvrige Rigsstænder sin Beskyttelse i Overensstemmelse med Rigets Love og Konstitutioner, paa det at hans Lande og Rettigheder kunne betrygges mod ethvert Overfald, Tab og Præjudice, og at Hans Majestæt vil anvende sine bona officia paa at ende den mellem Kongen af Danmark og Hertugen opkomne Strid. De Danske opfattede derfor ogsaa dette Tilsagn i den Mening, «at Hertugdømmet Slesvig, der laa udenfor det romerske Rige, var med den af Hans Durchl. derpaa prætenderede Souverænitet udelukket fra denne Fred»³⁾.

Kort efter rettede Kong Ludvig en truende Opfordring til Danmark og Brandenburg om ligeledes at antage de af ham foreslaaede Fredsbetingelser. Hans Gesandter i Nimwegen erklærede den 24de Februar 1679⁴⁾, at dersom Kurfyrsten og Kong Christian ikke inden Udgangen af Marts 1679 havde modtaget hans Ultimatum af 15de April

¹⁾ Actes de Nimègue III, p. 461, 464, 465.

²⁾ Det var saaledes, sagde Kurfyrsten, ikke Krigen, men Freden, der blev hans Ulykke. Ranke, 12 Bücher preuss. Gesch. p. 329.

³⁾ Nachricht etc. p. 28.

⁴⁾ Actes de Nimègue IV, p. 245. — Magnus Höjer, a. Skr. p. 102. — Geh. Ark. Statsr. Prot. d. 22de Febr. 1679.

foregaaende Aar, vilde han fordre Ret til at fremkomme med nye Betingelser og blandt andet paalægge dem at udrede Krigsomkostningerne.

Ikke desto mindre syntes det et Øjeblik, som om Krigen skulde blusse op paany. Frankrig tøvede saa godt som overalt med at trække sine Tropper tilbage fra de okkuperede Stæder; med Generalstaterne opkom alvorlige Forviklinger angaaende resterende Kontributioner fra Herzogenbusch, Breda og andre Byer. Kurfyrsten haabede ved en rask Fremrykning mod Rhinen at bringe Uvejret til at bryde løs; men han bedrog sig: i den Grad havde Ludvig ydmyget sine Fjender, at den almindelige Harme vendte sig imod den, der «for et Stykke af Pommern» ikke tog i Betænkning at tænde Krigsluen i Tyskland¹⁾. Da indsaa Kurfyrsten, at yderligere Modstand var forgjæves. Den 12te April fik Blaspiel Ordre til hemmelig at meddele de franske Gesandter, at han var rede til at betro sig til Kong Ludvigs Ædelmodighed²⁾. Saaledes afsluttedes Fordraget i Xanten den 3die Maj, hvori vedtoges en Forlængelse af den oprindelige fra 1ste April til 1ste Maj afsluttede Vaabenstilstand indtil den 18de s. M.

Rygtet om Brandenburgs Fredsplaner fremkaldte imidlertid saavel hos Kong Christian som hos hans Raadgivere alvorlige Betæneligheder. Mejererone tilskyndede allerede i Skrivelse fra Haag af ¹⁷/₂₇ December 1678 Kongen til at komme Kurfyrsten i Forkjøbet³⁾. Naar denne nemlig dog tilsidst vilde svigte ham, maatte det være i hans Fordel snarest muligt at tilbyde Ludvig Fred, at han ikke, ladt ene tilbage, kun skulde se sig Fredsbetingelserne foreskrevne

¹⁾ J. G. Droysen, a. Skr. p. 444. — Mignet, a. Skr. IV, p. 699.

²⁾ Ib.

³⁾ Geh. Ark. Pakken Holland 351. Prot. de la Haye.

og miste al Udsigt til at gennemføre sine Fordringer i den gottorpske Sag. D'Avaux, fransk Gesandt i Haag, forsømte ikke at opfordre Mejererone til strax at paabegynde Forhandlingerne om Freden og aabent meddele ham de Betingelser, paa hvilke man fra dansk Side ønskede den sluttet. Vel opstillede han som Frankrigs Fordring Opfyldelsen af Traktaterne i Vestfalen, Roskilde og Kjøbenhavn¹⁾, men det er øjensynligt efter de Samtaler, han havde med den danske Gesandt, at denne nærede Haab om, at Ludvig vilde vise Eftergivenhed. «Jeg gav ham at forstaa», skriver Mejererone den 7/17 Decbr.²⁾, «at man maatte have en anden Fred end den i Roskilde og Kjøbenhavn og en god Barrèire paa to Sider for Eders Majestæts Stater.» Herved tænkte Gesandten paa faste Punkter saavel mod Syd for at sikre de nys vundne Besiddelser i Hertugdømmerne og Tyskland som mod Nord til Forsvar for Skaane, begge Steder altsaa for at garantere sig mod Sverrig. Hvad det sidste Punkt, Fæstningerne i Skaane, angik, tilføjer han, viste Grev d'Avaux sig medgjørlig (il y presta l'oreille), «men angaaende Erobringerne i Tyskland var han mere tilbageholdende (il était plus serré)»³⁾. Mejererone havde derefter nærmere antydet Omfanget af den Sikkerhed, Danmark formentlig maatte forlange for at garantere sig mod Angreb fra Tyskland. «Jeg satte den nævnte Sikkerhed», skriver han⁴⁾, «i to Hovedpunkter, det ene var Barrièren, det andet, at Hertugen af Gottorps Affairer udelukkedes fra denne Negotiation.» Frankrig,

¹⁾ Geh. Ark. Pakken Holland 351. Prot. de la Haye. Mejererone til Kong Christian den 3die Decbr. 1678.

²⁾ Ib. Mejererone til Kong Christian den 7/17 Decbr. 1678.

³⁾ Ib. Mejererones Brev af 17/27 Decbr. 1678.

⁴⁾ Ib.

forsikrede han d'Avaux, burde paa ingen Maade blande sig i Sagen med Hertugen, ikke heller taale, at Sverrig bragte den paa Bane; det var en domestique Affaire, som Kong Ludvig kun vilde gjøre Uret imod sig selv ved at give sig af med, saa meget mere, som det ganske afgang af Hertugen selv, om han vilde vende tilbage i god Forstaaelse med Kongen af Danmark. Alle Uroligheder i Norden hidrørte for en stor Del fra denne Kilde, og en Stat, der nærede i sin Barm Oprørsilden, kunde aldrig være sikker paa Fred, da den hverken kunde være sine Forbundsfæller til Nytte eller Herre over sine Engagements¹⁾. Frankrig vilde derfor, hvis det ønskede Fred i Norden, gavne sig selv, om Danmark gjordes fuldstændig sikkert fra denne Kant. Jeg føjede endelig hertil, fortsætter Mejererone, saa mange Grunde, at han (d'Avaux) var glad ved at være kommen til Klarhed over, i hvilken Grad den gottorpske Sag maatte være Eders Majestæt magtpaaliggende, og at han ikke tvivlede om, at hans Herre vilde overveje dette for at fremskynde Freden i Norden²⁾. Gjort uvis ved disse Meddelelser søgte Kong Christian sine Ministres Raad. «Da vi ugjerne have maattet fornemme», skriver han til Biermann den 27de Februar 1679³⁾, «hvoreledes Kejseren efter Kongen af Spaniens og Generalstaternes Exempler mod Forhaabning har sluttet Fred baade med Frankrig og Sverrig, og det er at befrygte, at de andre vore Allierede, nemlig Hertugerne til Brunsvig-Lyneborg og Biskoppen af Münster, skal søge Lejlighed til det samme at gjøre, saafremt det ej allerede sket er, foruden at melde noget om Kurfyrsten af Brandenburg, som uden Tvivl

¹⁾ Jvfr. Kong Christian V's Testamenter, udg. af Worsaae.

²⁾ Geh. Ark. Prot. de la Haye, Mejererones Brev af 17/17 Decbr. 1678.

³⁾ Geh. Ark. Pakken Sverrig Nr. 559.

stræber ogsaa højligens derefter og paa den Maade lader os i Stikken, da er vor allernaadigste Villie og Befaling, at Du med største Flid overvejer og betragter, hvad der er bedst udi sligt højst magtpaaliggende Værk at gjøre, nemlig om man for Fred at erlange enten med Frankrig og Sverrig tilsammen eller med hver af dem især skulde handle, og hvorledes saadant føjeligst kunde iværksættes.» Biermanns Svar herpaa kjender jeg ikke. Vist er det imidlertid, at om Kurfyrsten havde holdt Stand, skulde Ludvigs Trusel af 24de Februar have fundet Danmark ubøieligt¹⁾, og Kong Christian i Forbund med Brandenburg have gjenoptaget Kampen mod Frankrig i Foraaret 1679²⁾. Sagen var den, at Freden, som Ludvig i Celle havde sluttet særskilt med de lyneborgske Hertuger, paa samme Tid, som den oprettedes med Kejseren og Sverrig, endnu i Begyndelsen af Marts hverken var kjendt i Berlin eller Kjøbenhavn. Skjønt Fuldmagten for den franske Minister, Grev Rebenac, alt var udstedt d. 16de December 1678 n. St., synes selv den lyneborgske Gesandt i Kjøbenhavn, v. Wittorp, at have været uvidende derom³⁾. De Danske hengave sig vistnok til det Haab, at Lyneborgerne endnu kunde bevæges til at deltage i Kampen mod Ludvig XIV. Først den 8de Marts fik man i Kjøbenhavn Underretning om Freden⁴⁾.

Efterretningen herom fremskyndede Kong Christians Plan at paabegynde Fredsforhandlingerne med Frankrig.

¹⁾ Mignet, a. Skr. IV, p. 698.

²⁾ J. G. Droysen, a. Skr. III, 3, p. 668.

³⁾ Rudolf Goecke, Brandenb.-Dänische Beziehungen nach dem Nimwegener Frieden, Berlin 1879, p. 11—13. — Zeitschrift für preuss. Gesch. u. Landeskunde, 1879 (Rössler), p. 157.

⁴⁾ Goecke, p. 16 (Rössler, p. 160).

I dette Øjemed ønskede han, som det synes efter Tilskyn- delse af Hertug Joh. Adolf af Ploen¹⁾, at Lyneborgerne, der saa snildt havde vidst at unddrage Negotiationen med Frankrig Sverrigs Indblanding, skulde overtage Mæglerens Rolle, «dog uden bruit, at England ikke skal faa Anled- ning til Jalousie»²⁾. Mulig kunde han paa denne Maade vinde Ludvig for sig i den gottorpske Sag. Saaledes trak Celle anden Gang Underhandlingerne fra Nimwegen, dog at Danmark efter Gensch von Breitenaus Raad kontinuerede med sine Rustninger til Lands og til Vands, «paa det at hele Verden kunde se, at man var rede til at lade det komme til Extrema»³⁾.

Paa Frankrigs Vegne underhandlede Grev Rebenac, understøttet ogsaa ved denne Lejlighed af Angelica Mont- morency, Hertuginde af Meklenborg⁴⁾, der alt havde gjort sig bekjendt under den fransk-lyneborgske Negotiation i Efteraaret 1678⁵⁾. I Slutningen af Marts afrejste Grev Anton af Aldenburg som dansk Gesandt til Celle. Ifølge sin Instrux skulde han «ratione Gottorf» arbejde hen til, «at det kunde have sit Forblivende ved Rendsborgforliget»⁶⁾. Maalet var, som Grev Ahlefeld tilstaar, «at de af Gottorp vundne Fordele atter kunde ophæves, og Friheden for Sundtolden fratages Sverrig»⁷⁾. For yderligere at sikre sig Opnaaelsen heraf havde Kong Christian under 18de

¹⁾ Goecke, p. 18 (Rössler, p. 162).

²⁾ Ib. (163).

³⁾ Ib. p. 19 (154). — Droysen, a. Skr. p. 441.

⁴⁾ Goecke, a. Skr. p. 11 (155).

⁵⁾ Magnus Höjer, a. Skr. p. 94.

⁶⁾ Geh. Ark. Statsr. Prot. d. 23de Marts 1679. — Ib. 25de Marts og 7de April.

⁷⁾ Goecke, a. Skr. p. 19 (163).

Marts tilstillet Mejererone Ordre om at begive sig til Frankrig fra Haag for direkte at forhandle med Ludvig¹⁾.

De Forhaabninger, hvortil Gesandtens Samtaler med d'Avaux mulig kunne have givet Anledning, bleve imidlertid skuffede. Ludvig havde taget sit Parti. «Mejererone», skriver han til Feuquières allerede den 6te Januar 1679²⁾, «har i Haag indledet Fredsforhandlinger med Grev d'Avaux, rigtignok paa egen Haand uden dertil at være bemyndiget af sin Herre, hvilket man har Aarsag til at tro, eftersom hans Fordringer ere lidet holdbare.» Blandt disse anføres i senere Skrivelse af 3die Marts³⁾, «at Frankrig ikke mere maatte blande sig i de Interesser, hvorom Kongen af Danmark tvistedes med Hertugen, ja endog skulde forpligte sig til ikke at fordre for Sverrig fuld Opfyldelse af Traktaterne i Roskilde og Kjøbenhavn». Dette, forsikrer Ludvig⁴⁾, var imidlertid den eneste Betingelse, han i Virkeligheden havde holdt paa, saa at alene denne Fordring vilde gjøre Mejererones Rejse overflødig, efterdi han (Kong Ludvig), hvad det nævnte Forlangende angik, «end ikke vilde høre et Forslag derom»⁵⁾. «Vistnok», fortsætter Ludvig i ny Skrivelse til Feuquières af 10de Marts⁶⁾, «synes Gesandten at lægge Hovedvægten paa Hertugen af Holsten og mulig at ville afgjøre største Delen af Stridighederne med Sverrig med en Sum Penge, men jeg har indtil denne Stund befalet d'Avaux ikke at give andet

¹⁾ Geh. Ark. Statsr. Prot. — Friedeureich, Kong Christian V's Krigshistorie II, p. 263.

²⁾ Lettres des Feuquières, IV, p. 231.

³⁾ Ib. p. 321, 324.

⁴⁾ Ib.

⁵⁾ Ib. «... Je ne pouvois en aucune manière en entendre seulement la proposition.»

⁶⁾ Ib. p. 333. — Jvfr. Mém. de Pomponne I, 403—404.

Svar, forsikrende, at jeg i dette Punkt kun retter mig efter Sverrigs Ønske og ser paa, at denne Krone fastholder sin Satisfaktion paa Basis af Traktaterne i Roskilde og Kjøbenhavn.»

Hermed stemmer Mejererones Beretninger, efterat han var kommen til Paris. Den gottorpske Minister, hedder det i Skrivelse til Kong Christian af 10¹/₂₀ Maj 1679¹⁾, havde haft den Dristighed at fordre Byer — deriblandt Rendsborg — og en uhyre Satisfaktion, hvilken Pomponne i Samtale med Gesandten restringerede til «Souveræniteten i Overensstemmelse med Freden i Kjøbenhavn», idet han dog stundom lod ham forstaa, «at man let kunde miste endog denne Traktat, dersom man ikke vilde Fred». Ogsaa roste Kong Ludvig Grev Rebenac, «fordi denne ikke havde villet tilsende ham de af Grev Ahlefeldt foreslaaede Konditioner», med Tilføjende, at dersom Mejererone ikke havde andre Punkter at afhandle, «skulde han snart blive færdig med sin Expedition»²⁾.

Intet Under, at Kong Christian derfor besluttede direkte at henvende sig til sin Hovedmodstander Sverrig for der at opnaa gunstigere Vilkaar; men da forstaaer man ogsaa, at han netop samtidigt hermed skærpede i Hertugdømmerne de haarde Forholdsregler mod Gottorp for mulig i sidste Øjeblik at bevæge det til Eftergivenhed. Allerede da han i Begyndelsen af Marts modtog Efterretningen om Freden med Lyneborg, erklærede han, «at om han end maatte give Afkald paa alt andet, var der dog endnu levnet ham Midler til saaledes at ruinere Holsten, at hverken

¹⁾ Geh. Ark., Pakken Frankrig Nr. 106 a.

²⁾ Goecke, a. Skr. p. 22 (166). — Magnus Höjer, a. Skr. p. 111. — Lilierot til K. M^t, 25de April/15de Maj 1679.

Ven eller Fjende skulde yde det nogen Subsistence»¹⁾. Paa fjerde Aar lede de gottorpske Lande under et stedse stigende Tryk af Krigens Byrder. Var det tænkeligt, at Hertugen længere kunde fortsætte sin Modstand, tilmed da hans Klager gik ud paa, at de i Nimwegen afsluttede Traktater aldeles intet havde hjulpet ham²⁾?

Kurfyrsten af Brandenburg ængstedes ved Efterretningen om Danmarks Fredsbestræbelser. Hans Gesandter i Kjøbenhavn, Fr. og Christof. Brand, havde allerede fundet de mange Sendelser til Celle for paafaldende til ikke at antyde, «at noget, som man holdt skjult for dem, var i Gang»³⁾. Den 15de Marts udbredtes i Berlin det Rygte, at der i London alvorlig taltes om Fred med Danmark, «hvorel det var usikkert, om Traktaten skulde sluttes i Paris, Kjøbenhavn eller Nimwegen»⁴⁾. Kurfyrsten fremskyndede derfor ogsaa sine Fredsforhandlinger. «Der var», skriver han til Meinders den 18de April⁵⁾, ingen Tid at spille, hvad enten det saa var Danmark behageligt eller ej.» Rygtet om, at dette tilmed søgte særskilt Fred med Sverrig, gjorde Situationen endnu farligere. Forgjæves anmodede han de Danske om at opgive alle separate Forhandlinger⁶⁾. Kong Ludvigs Holdning var imidlertid altfor truende til, at de nu kunde trække sig tilbage. Marechal Crequi stod i Begreb med at rykke ind i Oldenborg og

¹⁾ Goecke, a. Skr. p. 16 (160).

²⁾ Actes de Nimègue IV, p. 221: Holst. Gottorfisches Memorial an die Kayserl. Gesandtschaft wegen der in dem Fürstenthum Holstein von Dennemark beschehenen Einquartirung. Nimwegen 22de Febr. 1679.

³⁾ Goecke, a. Skr. p. 18—19 (163).

⁴⁾ Ib. p. 16 (160—161).

⁵⁾ Ranke, a. Skr. p. 330, Anm. — Goecke, a. Skr. p. 19 (163).

⁶⁾ Ib. p. 23—24 (167—168). — Orlich, a. Skr. II, p. 325.

berøve Danmark, hvad det i den nys endte Arvestrid havde vundet¹⁾. Thi efter hvad Mejerchrone berettede fra Paris²⁾, arbejdede man netop der ivrig paa at formaa Frankrig til at hjælpe Hertugen af Gottorp bort fra den kejserlige Kjendelse, hvilken, ifølge Pomponnes Ytring, var «extorkveret paa Grund af Konjunkturerne og af Frygt for, hvad der vilde ske, om Frankrig blandede sig i Sagen til Fordel for Gottorp»³⁾. Kong Christian blev derfor ved sin Plan at forhandle særskilt med Sverrig, saa meget mere som Ludvig, der sikkert haabede gjennem Feuquières at dominere Forhandlingen, synes at have tilskyndet ham dertil⁴⁾. Derved ophørte det gode Forhold til Brandenburg. Den 7de Juni lod Kurfyrsten mælde i Kjøbenhavn, at han havde modtaget de franske Fredsbetingelser, idet han som Grund dertil angav, at Kong Christian uden hans Samtykke havde indledet separate Forhandlinger med de Svenske⁵⁾. Kort efter sluttedes Freden i St. Germain den 19/29 Juni 1679. I Artikel XVI lovede Kurfyrsten hverken direkte eller indirekte at yde Danmark Hjælp, ja endog at ville kalde dem af sine Tropper tilbage, der endnu maatte staa i dets Sold⁶⁾.

Ikke desto mindre forøgede Forhandlingerne ved denne Fred Haabet om et lykkeligt Udfald af de allerede paabegyndte Underhandlinger i Lund. Thi Kong Carls længe nærrede Harme over det franske Formynderskab⁶⁾ steg der-

¹⁾ M. Weibull, *Freden och Förbundet i Lund 1679*. Tidskr. för Politik, Ekonomi och Litteratur V, p. 583 - 584.

²⁾ Geh. Ark. Pakken Frankrig 106 a: Mejerchrones Brev, uden Adresse, dat. Paris 11/21 Juni 1679. Kgl. Underskr.

³⁾ Goecke, a. Skr. p. 24—25 (169).

⁴⁾ Weibull, a. Skr. p. 586.

⁵⁾ Actes de Nimègue IV, p. 493, 492.

⁶⁾ Magnus Höjer, a. Skr. p. 104.

ved til det Højeste¹⁾ og gjorde hans Ønske om paa egen Haand at slutte Fred med Danmark endnu mere levende. Heldig hindrede han, i god Forstaaelse med de Danske, Feuquières fra at tage Ledelsen af Forhandlingerne i sin Haand²⁾, idet han hurtig enedes med Kong Christian om at anerkjende den af Georg II af Sachsen paa Opfordring af Kejseren³⁾ tilbødte Mægling. Allerede den 10de Juni var Preliminærtraktaten undertegnet i Lund⁴⁾.

Efter hvad Rygtet berettede, havde de Danske tilbuddt at tilbagegive alle Erobring, idet de kun vilde fastholde deres Fordringer til Gottorp. Gjennem sin Gesandt i Berlin, Grev Ditlev Ahlefeld, søgte Kong Christian dog i saa Henseende at berolige Kurfyrsten⁵⁾. At dette imidlertid var mere end løs Tale, vil det Følgende vise.

III.

Havde Danmark allerede i Nimwegen forlangt Gottorp udelukket fra Kongressen, maatte det i endnu højere Grad gjøre denne Fordring gjældende ved Forhandlingerne i Lund, hvor Tilstedeværelsen af en hertugelig Udsending kun lod sig motivere med Henvisning til den gottorpsk-svenske Alliance og saaledes faktisk vilde indeholde en

¹⁾ Carlson, a. Skr. p. 609–610. — Droysen, a. Skr. p. 674. — Loenbom, handl. till Sveriges hist. II, X, 32, 64.

²⁾ Droysen, a. Skr. p. 630: Feuquières til Grev Ahlefeld, dat. Christiansstad d. 1ste Maj 1679.

³⁾ Ifølge Art. VII i Freden mellem Frankrig og Kejseren skulde denne arbejde paa Gjenoprettelsen af Venskabet mellem de nordiske Magter. Ved Ratifikationen af Freden paa Rigsdagen den 23de Marts 1679 mindede man ham om hans Pligt. — Weibull, a. Skr. p. 572.

⁴⁾ Ib.

⁵⁾ Geh. Ark. Statsr. Prot. d. 10de Juni 1679.

Anerkjendelse af denne. I Virkeligheden var det ogsaa herom, Striden drejede sig. Instruktionen for de danske Gesandter, dat. Kjøbenhavn den 14de Juni 1679¹⁾, indskærper disse, at de, saafremt der fra svensk Side skete Omtale af Hertugen og sammes Restitution, havde at replicere, hvor unyttigt det var desangaaende at gjøre vidtløftig Fremstilling, da denne Sags Forløb og Beskaffenhed gjennem offentlige Skrifter allerede var fuldkommen tilstrækkelig bekjendt, og den «som et domestique Værk», der intet havde med nærværende Krig at gjøre, umulig kunde drages ind under denne Traktat, især da Hertugen paa Grund af «sine mangehaande Contraventioner» var gaaet glip af de i sidste nordiske Fred opnaaede Beneficier og tilmed i Rendsborgforliget, «der siden iteratis vicibus var frivillig ratificeret og ved mange actis stadfæstet», udtrykkelig havde givet Afkald paa, at denne fuldkommen forligte Sag atter indlodes til nye Forhandlinger. Hvis Hertugen havde nogle gravamina, burde han, som det var sket ved Roskildefreden, udsætte disse til Forhandling paa andet Sted «eller ogsaa møde os coram foro unionis» i Overensstemmelse med de gamle Unioner og Arvepagter, saa meget mere som han selv havde valgt denne Vej i Skrivelse til Kongen af 30te Juni 1676, der ogsaa indeholdt en solen Begjæring om Lenet. Af disse Grunde maatte man i Danmark betragte Hertugens Udelukkelse fra Forhandlingerne som «et point d'honneur, man til det yderste vilde fastholde og derimod intet lade sig paatvinge». Til dette Øjemed søgte de Danske endog at sikre sig

¹⁾ Geh. Ark. Pakken Sverrig Nr. 213. Instruction, geben auf Unser Residentz zu Copenhagen d. 14 Juny 1679. Copie, verif. d. 16de Juni 1679 af T. B. v. Jessen.

Feuquières' Bistand. De forestillede ham «vidtleftig»¹⁾, at Kongen af Frankrig efter de Oplysninger om Sverrigs-Gottorps Planer mod Danmark, der indeholdtes i De la Gardies Apologi og adskillige interciperede Breve, umulig kunde være forpligtet til længere at fastholde Garantien for Kjøbenhavnsfreden, saa meget mindre som Danmark bestandig siden Kong Christian IV's Tid havde levet i god Forstaaelse og Forbund med Frankrig, og der fra dansk Side ingensinde var forefaldet noget, «der samme Alliance kunde alterere».

Dette Forsøg paa gjennem Feuquières at formaa de Svenske til at lade det gottorpske Spørgsmaal falde mislykkedes imidlertid ganske. Ikke blot forlangte de Hertugen optagen paa Kongressen, men vilde endog bringe dennes Fordringer frem til Afgjørelse, endnu før de egentlige Fredsforhandlinger toge deres Begyndelse, for saaledes forud at dominere disse. Baron Gersdorf, den af Sachsen foreslaaede Mægler, meddelte nemlig strax de Danske, hvad han af de Svenske havde mærket, «at disse skulde ville nogle preliminære materialia, før de med Hovedsagen begyndte, afhandle»²⁾. «Vi paa vor Side», hedder det i Gesandternes Relation til Kong Christian af 23de Juni³⁾, «toge det med stor Forundring op som en Invention, hvorved de Svenske ikkun søgte Tiden at trainere, presserende ham egentligen at sige, hvad han derom vidste, da han med Et udbrod, at det blandt andet var Hertugen af Gottorps Admission til Traktaterne. Herpaa gave vi at forstaa, først at vi hidtil havde betvivlet, at Hertugen af

¹⁾ Geh. Ark. Protokol, holden ved Forhandlingerne i Lund. Rel. till Kgl. Maytt. af dato d. 23 Juny 1679.

²⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund, de danske Ges. Rel. af 23 Juni 1679.

³⁾ Ib.

Gottorp var Part (vaar partiesk), dernæst at vi vare hverken i den Tilstand eller den Mening, at vi nogle Punkter forud skulde indgaa for at erholde, at de sig med os i Traktater skulde indlade.»

De Svenske gave da ogsaa for saa vidt efter, som de nu besluttede at henvise det gottorpske Spørgsmaal til Forhandlingerne sammen med de øvrige paa Kongressen indbragte Forslag, blandt hvilke det da skulde indtage en fremragende Plads. De vilde, skriver Grev Anton d. 27de Juni¹⁾, efter hvad den sachsiske Envoyé havde forsikret ham, remittere det til Traktaterne, «dog som et Hovedpunkt, som de vare beredte til at staa paa».

Ogsaa Frankrig, tilføjede Gersdorf, tog sig Hertugens Retablisement højlig an, ligesom Kejseren udi den Nimwegenske Traktat havde «ratione Holsten» belovet Hertugen sin Protektion, «saa at Kvartererne og Kontributionerne os efter den Dag næppeligen skulde blive forundte». Den danske Gesandt svarede kortelig herpaa²⁾, at hans Herre intet herom vilde høre: Sagen med Gottorp var en domestic Affaire, der alene vedrørte Hans Majestæt og Fyrsten og alt var afhandlet. Hvad angik Kejseren, da havde denne «ganske intet at disponere over Slesvig». Gjorde man imidlertid Kongen for megen Fortræd, da maatte det ikke komme Hertugen fremmed for, om Hans Majestæt tog saadanne consilia, at det omsider kunde fortryde ham. Men Gyllenstjerne og Örnstedt gik endnu videre. I deres til Mægleren under 26de Juni indgivne Erklæning om Betingelserne for Underhandling med de Danske³⁾ forlangte

¹⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund, de danske Ges. Rel. til Kongen d. 27de Juni 1679.

²⁾ Ib.

³⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund, Kongl. Maytt. i Sverriges Extraord. Ambassadeurers förklaring på hvad sätt dhe sinnade ähro tråde med

de ikke blot Hertugen optagen paa Kongressen, men fordrede for samme Ret til «her ved Traktatstedet at have sin egen Fuldmægtig, der hans Interesse behørigt kunde iagttage», hvorfor det var billigt, at Kongen af Danmark forsynede denne med sikkert Pas «til at iværksætte sin Rejse og i Hans Durchl^{ds} Sag tale og vigilere».

De Danske affattede allerede samme Dag deres Svar¹⁾. I Overensstemmelse med deres Instrux undgik de ganske at omtale Hertugen, idet de kun i Almindelighed erklærede, «at alle af den ene til den andens Præjudice gjorte Tilbud og Alliancer skulde hæves». De vare derefter ilede til Mægleren²⁾ for at overlevere ham deres «Punkter» og, som det synes, for mundtlig at forklare ham, hvorfor det gottorpske Spørgsmaal i disse var udeladt.

Gyllenstjerne blev over de Danskes Tavshed i den gottorpske Sag saa forbitret, at det kun manglede lidt i, at han strax havde afbrudt de næppe begyndte Underhandlinger. Da han endelig paa Baron Gersdorfs Forestilling samtykkede i at overgive denne sit Svar paa de Danskes Erklæring, var dette bragt i en saadan Form, at Mægleren ikke turde offentliggjøre det af Frygt for, at Kongressen skulde opløses³⁾. Først ved et personligt Besøg hos Gesandten fik han foretaget de nødvendige Forandringer⁴⁾.

Gyllenstjernes omændrede Svar er rimeligvis den af de svenske Ambassadeurer til de Danske overleverede Er-

H. Kgl. May^{tt.} af Danm. forordnede Extraord. Ambassadeurer till dhen här i Lund i Skåne anställte freedznegociationen, öfergifuen d. 26 Juny 1679.

¹⁾ De Kgl. Danske Herrer Ambass^{ers} Svar paa næstforegaaende de Kgl. Svenske Ambass^{ers} Erklæring, Lund d. 26 Juny 1679.

²⁾ Rel. af 27 Juni.

³⁾ Weibull, a. Skr. p. 584.

⁴⁾ Ib.

klæring, dateret 28de Juni 1679¹⁾, hvori de yderligere henstille til disse at indrømme en holsten-gottorpsk Fuldmægtig Ret til «at hidkomme og sin Principals Interesse at beobachte», efterdi hans Sag, «hvorvel de ikke finde noget herpaa svaret, alligevel var en essentiel Del af de Fordrag, som disse nordiske Riger imellem have været sluttet, saa at de heller ikke her uden Hans Durchl^{ds} Fornøjelse kan sluttes og afgjøres». Gyllenstjerne lod det ved Siden heraf ikke mangle paa Trusler. Gav Danmark ikke efter, sagde han, vilde Sverrig strax forlige sig med Kurfyrsten af Brandenburg, ratificere Freden med det lyneborgske Hus og i Forening med tyske og franske Tropper falde ind i Holsten²⁾.

Kong Christian holdt imidlertid fast ved sin Fordring. I ny Instrux til sine Gesandter, dateret Lejren ved Dannevirke d. 28de Juni 1679³⁾, forbød han udtrykkelig disse at inlde sig i nogensomhelst Forhandling om Hertugen af Gottorp. «Skulle I spore», hedder det, «at man fra svensk Side ikke vil afstaa fra saa ubeføjede Prætentioner, især hvad angaar Admissionen af en gottorpsk Minister, da bør I at holde inde med Fortsættelsen af Traktaterne, indtil nærmere Befaling indløber om, hvorledes I have at forholde Eder.»

Gesandterne havde alt handlet i Overensstemmelse hermed. I Gjensvar paa de Svenskes Erklæring af 28de Juni, dateret den 30te s. M.⁴⁾, fremhævede de atter ud-

¹⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. De Kongl. Svenske Ambassadeurers indgifne Svar paa de Kongl. Danske Herrer Ambassadeurers overleverede Erklæring. Lund den 28 Juny 1679.

²⁾ Weibull, a. Skr. p. 584.

³⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. Hans Kongl. May^{tt}s Ordre till de Herrer Ambassadeurer, dat. i Feldt Leyeren ved Dannewert, d. 28 Juni 1679.

⁴⁾ Ib. De Kongl. Danske H. Ambassadeurers Erklæring paa foregaa-

trykkelig, «at med Hans Durchl. af Gottorp kunde de danske Ambassadeurer sig ved disse Traktater ingenlunde udi nogen Handling indlade».

Gyllenstjerne og Örnstedt modtogede dette Svar med «korte og tvære Ord»¹⁾. Den sidste erklærede derhos, at Sverrig var bundet til Hertugen ved Aftalerne paa Rigsdagen i Halmstad²⁾. Ogsaa Feuquières bad de Danske betænke den Fare, de udsatte sig for³⁾. Herpaa svarede disse med bitre Bebrejdelser mod den franske Gesandt, der havde foranlediget denne Kongres uden at kunne tilbyde andre Betingelser end dem, man allerede andet Steds havde kunnet opnaa⁴⁾. Fra Begyndelsen af Juli synes efter gjensidig Overenskomst den oprindelige skriftlige Forhandling indstillet; dog lovede de Svenske ikke at ville «crude abrumper»⁵⁾, og man indskrænkede sig til private Sammenkomster.

Det kan overfor al den Modstand, der fra svensk Side rejstes mod de Danske i den gottorpske Sag, ikke være paafaldende, at Kong Christian snart fattede Planen at transferere Fredsnegotierne til Frankrig alene⁶⁾. Naar det nemlig viste sig, at der paa ingen af Stederne, hverken i Sverrig eller Frankrig, kunde opnaas Lempelser i de gottorpske Fordringer, maatte det fremfor alt være i hans Interesse at komme til en Forstaaelse med Frankrig alene.

ende de Kongl. Svenske Ambassadeurers Svar, Lund d. 30 Juny 1679.
Jvfr. Den forandrede 4de Punct udj de Kongl. Danske Ambassadeurers sidste Erklæring af d. 30 Juny 1679.

¹⁾ Weibull, a. Skr. p. 571.

²⁾ Ib. Jvfr. Carlson, a. Skr. II, p. 571.

³⁾ Geh. Ark. Dirixens Journal ved Fredsforhandlingerne i Lund, d. 7 Juli 1679.

⁴⁾ Weibull, p. 596.

⁵⁾ Ib.

⁶⁾ Goecke, a. Skr. p. 27

saaledes at Betingelsen at restituere Hertugen indførtes i den franske Fredstraktat, og Retten til at paase Udførelsen heraf overdroges Kong Ludvig. Denne kunde ikke ønske Danmarks Undertrykkelse og havde i og for sig ingen Anledning til at blande sig i dets indre Anliggender. Allerede under 26de Juni beordrede derfor Kong Christian Just Høegh i Nimwegen til at erklære de Franske, at saafremt Kongressen i Skaane opløstes mod eller med Frankrigs Villie, var Hans Majestæt rede til at forflytte den til Paris¹⁾. Forøvrigt var det atter Hertugerne af Hannover og Celle, hvis Bistand han vilde benytte sig af, «paa det at Rendsborgforliget kunde hævdes i sin Vigeur»²⁾. Selv Kurfyrsten af Brandenburg, der endnu ikke havde ratificeret Freden med Frankrig³⁾, kunde mulig ogsaa ville udøve nogen Indflydelse til Fordel for Danmark⁴⁾. Vel paalagdes det under 7de Juli⁵⁾ Mejererone at forsikre i Paris, at den danske Konge levede i Forventning om en billig Satisfaktion og var villig til at lade det have sit Forblivende ved Rendsborgforliget, men, hedder det, «skulde der opstaa Vanskeligheder i Anledning af nogle i samme indeholdte Punkter, maatte han (Mejererone) lade det komme an paa den franske Konges endelige Resolution og tilsidst skride til de profitableste Konditioner, der kunde erholdes, dog sub spe rati».

Imidlertid vare de Franske d. 30 Juni trængte ind i Delmenhorst, og Ludvig erklærede, at dersom Kongen af Danmark ikke inden Slutningen af August havde restitueret

¹⁾ Geh. Ark. Statsr. Prot.

²⁾ Ib. 30 Juni 1679.

³⁾ Dette skete først d. 22de Juli 1679: Actes de Nimègue IV, p. 495.

⁴⁾ Geh. Ark. Statsr. Prot. 3 Juli 1679.

⁵⁾ Statsr. Prot.

Hertugen, vilde han overgive Oldenburg og Delmenhorst til Biskoppen af Münster¹⁾. I Skrivelse til Feuquières befalede han ogsaa denne i Forening med de svenske Gesandter at meddele de Danske, at efterdi de ikke i rette Tid havde modtaget de af ham foreslaaede Vilkaar, ansaa han sig befojet til at fremkomme «med nye» og kræve for sig og Sverrig Skadeløsholdelse for en Krig, man haardnakket dristede sig til at fortsætte²⁾.

Det var disse Ludvigs Trusler, der bevægede Danmark til Eftergivenhed, men tillige synes at have ladet Planen opstaa hos det om i Sverrig at ordne Striden om Gottorp ved at foreslaa et Mageskifte af de haardt truede Grevskaber Oldenburg og Delmenhorst med den hertugelige Del af Slesvig. «Hvad Gottorp belanger», skrive de danske Gesandter til Kong Christian den 7de Juli 1679³⁾, «indstille vi til Eders Majestæt, om vi saadant Alternativ skulle foreslaa, enten at den Rendsborger-Reces bliver udi alle Punkter og Klausuler udi sin fulde Vigeur, eller og at Hertugen af Holsten sin Del af Slesvig til Eders Majestæt mod Grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst ganske afstod, og hvis Hertugen ikke med Grevskaberne, efterdi de ikke saa meget indbringe, skulde være tilfreds, ham da Resten af Frankrig og Sverrig skulde godtgjøres.»

Udsigten til at faa Sagen ordnet gjennem et Mage-

¹⁾ Halem, Gesch. Oldenburgs III, p. 15. I den hemmelige Artikel i Freden med Biskoppen af Münster bestemtes, at denne, saafremt Danmark vægrede sig ved at dimittere de biskoppelige Tropper, der endnu stode i dets Sold, skulde skyndsomst falde ind i Oldenburg og Delmenhorst og der gaa frem efter Krigsraison. Gjennem den prætenderede Garanti for Udførelsen af denne Artikel anmassede Ludvig sig en vis Dispositionsret over Grevskaberne. — Magnus Höjer, a. Skr. p. 99.

²⁾ Estrup, a. Skr. II, p. 75.

³⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. Relation till Hans Kongl. Mayt^{tt}.

skifte bevirkede da, at Kong Christian gjorde Brud paa sit Princip, ikke at drage det gottorpske Spørgsmaal ind under Forhandlingerne i Lund, og saaledes virkelig nærmede sig Sverrig. Endnu d. 10de Juli, da Feuquières forhandlede med de danske Gesandter, berørte de ikke den holstenske Sag¹⁾. Nu derimod gav Kongen i sit Svar af 12te Juli²⁾ paa ovennævnte af dem rettede Forespørgsel af 7de s. M. sit Minde til, at de for at sondere Fjendens Hensigt og intet forsømme, der kunde tjene til Befordring af hans Interesse, «under Haanden og ligesom diskursiv gav Modparten at forstaa, at om man i den gottorpske Sag gav ham Satisfaktion enten ved ovennævnte Mageskifte eller ved andre Temperamenter, var han paa sin Side rede til at foreslaa saadanne Vilkaar, at alle deraf skulde erkjende hans synderlige Fredsbegjær, og Fredsværket forhaabentlig derved snart føres til Ende».

De Forhaabninger, Danmark satte til den foreslaaede Ordning, gik imidlertid ikke i Opfyldelse. De Svenske bleve urokkelig staaende ved Fordringen paa Hertugens Restitution i Overensstemmelse med de vestfalske og kjøbenhavnske Traktater. Ludvig paa sin Side frygtede ikke uden Grund for, at han under langvarige Forhandlinger paa et saa afsides Sted som Lund i Skaane skulde gaa glip af sin tidligere Indflydelse, saa meget mere som der viste sig betænkelige Tegn til, at Danmark og Sverrig ikke vilde indskrænke sig til Fredsforhandlinger, men mulig indgaa Forbund med hinanden til gjensidigt Forsvar af deres Interesser overfor Frankrig. Tilskyndet af Feuquières,

¹⁾ Magnus Höjer, a. Skr. p. 117, Noten: de sv. Gesandter til Bjelke d. 11te Juli 1679.

²⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. Kongens Ordre til Ges. i Lund, dat. Rendsborg d. 12 Juli 1679.

hvis Forfængelighed ikke tilfredsstilledes ved den ham paa Kongressen tildelte Rolle¹⁾, søgte han derfor ved Trusler og Løfter at bevæge de Danske til at gjenoptage Fredsforhandlingerne i Frankrig. Dog var man her ikke tilsinds at vise Eftergivenhed i det gottorpske Spørgsmaal. Dette fremgaar tilstrækkelig af Pomponnes Udtalelser. Mejererone synes at have indledet Forhandlingerne med denne gennem Meinders²⁾; thi skjönt det vistnok laa i Kurfyrstens Interesse at hindre Fred mellem Frankrig og Danmark³⁾, var det dog endnu mere i hans Fordel, at dette ikke kom til Forstaaelse med Sverrig. Fra dansk Side afviste man vedblivende Fordringen om Hertugens Restitution, og Mejererone havde netop af den Grund overdraget Forhandlingerne til Meinders, fordi denne lettere kunde hos Pomponne sondere, om Frankrig virkelig «vilde foretrække Freden for denne uretfærdige Fordring»⁴⁾. Den brandenborgske Gesandt lod sig ogsaa tydelig forlyde med, at Kongen af Danmark før vilde udsætte sig for alle Extremiteter end finde sig i saa ubillige Betingelser, saa meget mere som Frankrig ret vel kunde frafalde disse uden at komme i Strid med sin Ære og sine Engagements. Pomponne stillede imidlertid haardt imod haardt. Den franske Konge, erklærede han⁵⁾, kunde aldrig forlade Hertugen af Gottorp, saa meget mindre som den Forklaring, de Danske nu vilde gjøre gjældende af Rendsborgforliget, næppe var den almindelige. De maatte derfor ikke smigre sig med, at Kong Ludvig vilde trække sine Tropper ud af Riget,

¹⁾ Magnus Höjer, a. Skr. p. 112.

²⁾ Geh. Ark. Pakken Frankrig 106 b. Postscriptum til Skrivelse fra Mejererone, uvist til hvem, dat. Paris ce 8, 18, Juillet 1679.

³⁾ Goecke, a. Skr. p. 27.

⁴⁾ Geh. Ark. Mejererones Brev 8, 18, Juli 1679.

⁵⁾ Ib.

eller at han paa Grund af det fremrykkende Efteraar ikke kunde realisere sin Plan, thi det første var kun sket for at fuldbyrde Freden med Kejseren, og vilde Danmark ikke falde tilføje, skulde de samme Tropper, der stode rede til at forlade Riget, ufortøvet vende tilbage, og hvad den sene Aarstid angik, var der alt truffet de nødvendige Aftaler med Nabomagterne om Vinterkvarter. Ved Siden af disse Trusler erklærede Pomponne imidlertid, at selv om Kongressen i Skaane skulde blive opløst, havde dette intet at sige¹⁾, naar man kun enedes om at føre den til Ende i Paris. I dette Øjemed lovede Kong Ludvig, at naar den danske Gesandt inden behørig Tid tilvejebragte en nøjagtigere Fuldmagt til at forhandle med ham, vilde han foreløbig trække sine Tropper ud af Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst²⁾. I Tilfælde af, skriver han til Feuquières den 14de Juli³⁾, at nævnte Bemyndigelse kan forbinde Kongen af Danmark til ved en Traktat fuldkommen at opfylde Freden i Vestfalen og Kjøbenhavn overfor Sverrig og Hertugen af Gottorp, vil jeg ikke tøve med at slutte Fred, thi jeg er forvissat om, at Eders Negotiation trækker i Langdrag i det Uendelige, og at den næppe vil blive endt paa en Kongres, hvor de tvende Kroners gjensidige Had kun fremkalder Fjernelse og uoverstigelige Vanskeligheder.

Rygtet om de nye Underhandlinger mellem Danmark og Frankrig havde imidlertid i Sverrig vakt baade Overraskelse og Harme. I Virkeligheden var det fra dansk Side ogsaa et alvorligt Forsøg paa at frigjøre sig fra det svenske Supremati. Intet Under, at man i Sverrig gjorde

¹⁾ Mejererones Brev ²/₁₈ Juli 1679.

²⁾ Weibull, p. 588.

³⁾ Ib.

alt for at bevæge de Danske til at opgive deres Plan. Først forsøgte man gennem Niels Bjelke at formaa Colbert til at nægte Udstedelsen af Pas for den danske Gesandt Just Høegh, der var bestemt til at lede Forhandlingerne i Frankrig¹⁾. Dette blev vel afslaaet, men Colbert forsikrede dog Sekretæren ved den danske Legation i Paris, at Høegh ikke skulde paalage sig Rejsen, med mindre han kunde tilsikre saavel Sverrig som Gottorp den fuldkomne Opfyldelse af de vestfalske, roskildske og kjøbenhavnske Traktater²⁾.

De Svenske søgte derpaa gennem Overtalelser og Trusler at paavirke de Danske. Gyllenstjerne kom saaledes til dem og sagde med «temmelig Alteration»³⁾, at han ikke kunde se, at det for Danmark var reputerligt, at Kongen af Frankrig skulde foreskrive disse Kroner, hvad han fandt for godt, og at deres Ministre skulde være Nuller, eller at de nordiske Ministre skulde sig en Tredies Arbitrage, og hvad han vilde foreskrive, submittere⁴⁾. Til hvor liden Ære vilde det ikke blive for Gesandterne, danske som svenske, om de skulde sidde ørkesløse og se til, at den Negotiation, for hvis Skyld de vare hidsendte, paa et fremmed Sted skulde fuldbyrdes, især da man fra svensk Side var sindet hver Time at undertegne Freden med de Danske paa ganske de samme Konditioner, som udi Frankrig vare at erlange⁵⁾? Thi det var en stor Vildfarelse, hvis

¹⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. De danske Gesandters Relation til Hans Kgl. May^{tt}. sub dato Lund d. 25 July 1679.

²⁾ Ib. Bjelkes Brev til Kong Carl, dat. Nimwegen 14 July 1679. Extract uttur de Svenska Legaternes bref till Hans Kgl. May^{tt}.

³⁾ Geh. Ark. Dirixens Journal d. 17 Juli 1679.

⁴⁾ Ib. Prot. i Lund. Relation til Hans Kgl. May^{tt}. sub dato Lund d. 25 July 1679.

⁵⁾ Ib.

man i Danmark hengav sig til Haabet om i Paris at kunne opnaa gunstigere Betingelser¹⁾; tvertimod havde Kong Ludvig for nylig tilskrevet Feuquières og atter til Overflødighed højtidelig forsikret Ambassadeuren Bjelke, at han vilde have Sverrigs Interesse udi Agt og intet slutte uden paa de vestfalske, roskildske og kjøbenhavnske Traktater²⁾.

Sverrig paa sin Side vilde ogsaa opgive Fordring paa Skadeserstatning og se alene paa en loyal Opfyldelse af de nævnte Fredsslutninger³⁾. Det lovede at ville lægge Hindringer i Vejen for Ratifikationerne af Traktaterne i Celle og St. Germain⁴⁾, ja Gyllenstjerne gav endog gjennem forskjellige Ytringer at forstaa, at de Svenske skulde være villige til at optage den ældre Plan om et Forbund med Danmark, og, føjede han til, «Hertugen af Holsten kunde vel ogsaa paa en eller anden Maade fjernes»⁵⁾. De Danske synes heri at have set en Antydning af en større Indrømmelse, end der virkelig var ment. Strax bragte de atter Mageskiftet med Oldenborg og Delmenhorst paa Bane, idet de erklærede, «at det vel kunde ske, at Kongen af Danmark overlod Fyrsten disse mod lige Indkomst i Hertugdømmet Slesvig, og at hans Majestæt vel kunde taale, at det skete, med hvad Titel Hertugen det begjærede»⁶⁾.

Gyllenstjerne vilde dog intet høre derom. «Han svor

¹⁾ Jvfr. Rel. til Hans Kgl. May^{tt.} fra de danske Gesandter, dat. Lund d. 18 July 1679.

²⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. De danske Gesandters Relation af 25de Juli 1679.

³⁾ Weibull, a. Skr. p. 589.

⁴⁾ Ib. p. 587.

⁵⁾ Geh. Ark. Dirixens Journal d. 17de Juli.

⁶⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. De danske Gesandters Relation til Kongl. May^{tt.} d. 18de Juli 1679.

og forbandede sig paa¹⁾, at disse og andre Konditioner, der afvege fra de vestfalske og nordiske Traktater, skulde aldrig opnaas hverken i Sverrig eller Frankrig. Vare de Danske desuagtet tilsinds at traktere i Paris, da var det bedst at skilles «jo før jo bedre»²⁾. Den sachsiske Gesandt, «der var mere impatient end nogen over Negotiationen i Frankrig»³⁾, forlangte nu ogsaa af de Danske et bestemt og kategorisk Svar, hvorvidt de der vilde slutte Fred eller ej. «Thi skete dette», sagde han, «da var det spotteligt for begge Kurfyrsterne som Mediatorer⁴⁾ herom noget videre at lade tale eller handle. De Svenske vilde derfor ogsaa nu indgive en Protestation mod de danske Gesandter, at dersom de ikke inden otte Dage havde faaet kategorisk Svar fra dem, vilde de ikke være holden til de Konditioner, som de hidtil havde foreslaaet, men mere prætere, og dersom de ikke derudi bekom Satisfaktion, da ganske afbryde og bortrejse»⁵⁾.

Disse Forholdsregler vare dog overflødige. Danmark havde truffet sit Valg. Allerede den 10de Juli udstedtes Ordre til Buchwald i Celle om at forsikre Marechal Crequi, at Kong Christian ganske lagde Freden i Ludvig XIV's Hænder og havde overdraget Mejererone at undertegne samme paa Betingelser, «som Hans Allerkrædigste Maje-

¹⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. De danske Gesandters Relation til Kongl. Maytt. d. 18de Juli 1679. — Ib. De danske Gesandters Relation af 25de Juli 1679.

²⁾ Ib.

³⁾ Ib.

⁴⁾ Hermed sigtes til det af Kurfyrsterne af Baiern og Sachsen i Februar 1679 i Forening gjorte Tilbud om at paatage sig Mæglernes Rolle ved Tilvejebringelsen af en almindelig Fred paa Basis af de vestfalske Traktater. — Pufendorf, a. Skr. XVII, § 37.

⁵⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. De danske Gesandters Rel. af 25 Juli 1679.

stæt maatte finde retfærdige, rimelige og billige»¹⁾. «Siden jeg ser mig tvungen til at falde tilføje,» skriver Kongen, «er det mig en Trøst hellere at give efter for Kongen af Frankrigs Magt og Ædelmodighed end for de Svenskes Chikaner»²⁾. Den 17de s. M. paalagdes det Mejererone³⁾ at skride til Afslutning af Traktaterne, idet han dog navnlig maatte sikre Danmark følgende tvende Fordele, først at Fjendtlighederne ophørte a die signaturæ, dernæst at Hertugen af Gottorp hindredes i at opføre Fæstninger og iøvrigt foretage sig noget til Skade for Hans Majestæt. Kunde dette imidlertid ikke opnaas, maatte Gesandten bestræbe sig for, at Betingelsen at restituere Hertugen blev affattet i saa almindelige terminis som muligt, og at der angaaende dette ikke indførtes noget i Traktaten præjudicerligt.

IV.

Det var Hensynet til Gottorp, der bevægede Danmark til at aabne nye Underhandlinger i Paris. Den autentiske Efterretning herom modtog man i Sverrig gjennem Hamburger Postzeitung af 27de Juli, der mældte, at Marechal Crequi havde trukket sine Tropper tilbage til Rhinen⁴⁾. Man skulde tro, at denne Nyhed maatte bevæge de Svenske til at forlade Kongressen. Dette blev dog ikke Tilfældet. Tvertimod fortsatte de med større Kraft Forhandlingerne med de Danske. Dette hænger sammen med den i Sverrig stigende Uvillie imod Ludvig XIV og grunder

¹⁾ Weibull, a. Skr. p. 590, 600.

²⁾ Ib.

³⁾ Geh. Ark. Statsr. Prot.

⁴⁾ Weibull, a. Skr. p. 593.

atter i det gottorpske Spørgsmaal. Ikke nok, at Carl XI, under det friske Indtryk af de bitre Krænkelser, der vare tilføjede ham ved Freden i St. Germain, nu fik Syn for Sagen, at det virkelig var Ludvigs Agt at drage ogsaa disse Negotiationer til sig og diktere ham Fredsbetingelserne med Danmark, men Underhandlingerne i Paris, der vilde lægge Afgjørelsen af den gottorpske Strid i Frankrigs Hænder og afskjære Sverrig Ret til Indblanding i Hertugdømmerne, indeholdt saaledes netop en Trusel mod dets Udøvelse af Suprematiet i Norden. Derfor ønskede Gyllenstjerne Forhandlingen fortsat i Skaane. Endnu den 30te Juli foreslog han ¹⁾, «at man for at menagere begge Kongernes Reputation skulde separat i Lund en solen Traktat forfatte og underskrive, hvad i Paris er anordnet». Saaledes vilde Sverrig endnu have sikret sig en vis Ret til Indblanding i den gottorpske Strid.

Men disse Forsøg paa i sidste Øjeblik at hindre Forhandlingernes Gjenoptagelse i Paris mislykkedes. Da tog Gyllenstjerne heller ikke i Betænkning at realisere Planen, som han oftere havde udtalt, om et Forbund mellem de nordiske Magter til gjensidigt Forsvar af deres Interesser, navnlig overfor Frankrig, en Alliance, i hvilken Sverrig ifølge sine Traditioner og sin Indflydelse paa Fastlandet dog maatte blive Hovedmagten og saaledes endnu kunde sikre sig den endelige Løsning af den gottorpske Strid. Basis for Forbundet skulde nemlig være Fredsslutningerne i Vestfalen, Roskilde og Kjøbenhavn: da skulde ogsaa Østersøhandelen, «der var en Moder til den anden» ²⁾, blive Nordens Ejendom og give de forenede Kongeriger

¹⁾ Geh. Ark. Dirixens Journal.

²⁾ Geh. Prot. i Lund. De danske Gesandters Rel. af 25 Juli 1679.

Midler ihænde til sejrrig at møde deres Fjender, — «da havde de ikke behov at være andres Mercenarier¹⁾, og hver for sig kunde de bringe deres Naboer til Raison, Kongen af Danmark sine i Tyskland, og Sverrig Moskoviten²⁾, . . . «ja, om de forstode sig indbyrdes, skulde ingen tredie Magt sig understaa at forhindre, hvad Conquester de havde i Sinde at gjøre³⁾»).

Den paatænkte Alliance, der bærer Gyllenstjernes Navn, rober sig imidlertid saavel i sin Oprindelse som ved det Hastværk, hvormed den skulde realiseres⁴⁾, som opkommen under Frygten for nye Ydmygelser fra Frankrig. Man forstaar da tillige den Ulyst, Gyllenstjerne fra Begyndelsen viste til i Forening med Danmark at indgaa Forbund med de Franske, og de trevne Underhandlinger herom i Paris, saavelsom de enkelte Ytringer af Tilbøjelighed til at komme de Danske imøde i Striden om Gottorp, som vi stundom træffe i hans Mund.

De Danske frygtede dog med Rette, at dersom de paa dette Tidspunkt trak sig tilbage fra Forhandlingerne med Kong Ludvig, skulde denne med hele sin Magt vende sig imod dem, for ikke at tale om, at Udsigten til at unddrage Sverrig Afgjørelsen af det gottorpske Spørgsmaal derved berøvedes dem. De optog derfor som en Middelvej Hannibal Sehesteds og Griffenfelds ældre Plan om et Forbund mellem de nordiske Magter paa Basis af en Tilslutning til Frankrig. Uden derfor at afvise Gyllenstjernes Tilbud henstillede de, om ikke en Tredie, hvormed selv-

¹⁾ Geh. Ark. Dirixens Journal, d. 17de Juli 1679.

²⁾ Ib.

³⁾ Ib. Prot. i Lund. De danske Gesandters Rel. af 25 Juli 1679.

⁴⁾ Ib. Dirixens Journal d. 30 Juli 1679.

følgelig mentes Frankrig, burde optages i Alliancen¹⁾. Gyllenstjerne svarede²⁾, at han ansaa Tanken herom for altfor tidlig vakt; de nordiske Kroner maatte først være enige, da kunde man mulig senere forbinde sig med en Tredie.

Paa den anden Side gav Feuquières kun ringe Betænkningstid; han erklærede d. 6/16 August³⁾, at dersom de Danske ikke inden denne Maaned havde sluttet Fred i Overensstemmelse med de vestfalske, roskilde og kjøbenhavnske Traktater, saavel hvad Sverrig som Hertugen af Gottorp angik, vilde Hans Allerkrist. Majestæt betragte sig løst fra alle tidligere gjorte Tilbud og have Frihed til at holde sig skadesløs for en Krig, som han var bleven tvungen til at fortsætte.

Kong Christian havde alt søgt at tilfredsstille begge Parter. Under 5te August udstedtes kongelig Ordre til Gesandterne i Lund om at indfinde sig i Kjøbenhavn for med Regeringen at drøfte Gyllenstjernes Plan⁴⁾: «thi ligesom det vilde være højst priseligt, om de nordiske Kroner kunde komme bort fra den gjensidige Mistro, og et bestandigt nabevenligt Venskab oprettes imellem dem, saaledes ville Vi lade det os gjorte Forslag til en nærmere Forening ikke misfalde, men saavidt muligt facilitere det»⁵⁾. Fra Kjøbenhavn tilstillede Gesandterne dernæst den 21de

¹⁾ Weibull, a. Skr. p. 599.

²⁾ Geh. Ark. Dirixens Journal d. 13de August 1679.

³⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. Den franske Ambassadeurs Deklaration af Dato Lund 6/16 August 1679.

⁴⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. Hans Kongl. Maytts Ordre till deres Excellencer Ambassadeurerne udj Lund de dato Pinneberg d. 5 Aug. 1679.

⁵⁾ Prot. i Lund. Kong Christian til Ges. i Lund, 5 Aug. 1679.

August St. n. Feuquières en Skrivelse ¹⁾, hvori de erklærede, at Mejererone alt havde faaet Ordre til at undertegne Freden i Frankrig paa de Vilkaar, Kong Ludvig maatte finde retfærdige og billige. Forøvrigt synes Gesandten i Paris at have hengivet sig til Haabet om, at Rygtet om det paatænkte svensk-danske Forbund mulig kunde bringe de Franske til at nedstemme deres Fordringer ²⁾.

Efterat Danmark nemlig havde maattet bekvemme sig til at lade det gottorpske Spørgsmaal behandle i Paris, gik dets Bestræbelser i Øjeblikket ud paa at faa Betingelserne betræffende Hertugen optagne i en separat Artikel, hvorved altsaa fremtidig Tvist mellem denne og den danske Konge blev at afgjøre efter Overenskomst med Frankrig. I Erklæring, dat. St. Germain d. 31te Juli ³⁾ og samme Dag rimeligvis af Mejererone præsenteret Kong Ludvig, anmodedes denne om at opfylde ovennævnte Fordring. Artiklen om Gottorp, hedder det, var stedse af den danske Konge bleven betragtet som en domestique Sag, der egentlig var afgjort i Rendsborgforliget; men da Hans Allerkrist. Majestæt ikke vilde lade det have sit Forblivende herved, vilde Kongen af Danmark som Bevis paa yderligere Eftergivenhed henvise nævnte Sag i Freden med Frankrig til en separat Konvention og derpaa «interveniente rege Christianissimo» venskabelig forhandle med Hertugen

¹⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. De Kongl. Danske Herrer Ambassadeurs Skrifuelssse till den Franske Ambass^r. Monsr. de Feuquières, Kiøbenhafn den 21 Augusti Anno 1679. Dat. 21 Aug. maa være ny Stil, thi de danske Gesandter, Juel og Biermann, vare alt vendte tilbage til Lund d. 20 Aug. gl. St. — Dirixens Journal 20 Aug. 1679.

²⁾ Geh. Ark. Pakken Frankrig 106 b. Mejererone til Kongen. Paris ⁷/₁₇ d'Aoust 1679.

³⁾ Ib. Uden Underskr., paategnet: Mémoire présenté le 31 de juillet.

af Gottorp strax efter Afslutningen af Hovedtraktaten for ikke at forsinke denne med en Mængde domestique Kvæstioner¹⁾. Ludvig var i Begyndelsen ikke tilbøjelig til at gjøre Danmark denne Indrømmelse. I Skrivelse til Feuquières af 11te August²⁾ erklærede han, at han ikke saa sig i Stand til at skille de tvende Sager, vedrørende Sverrig og Hertugen af Gottorp, fra hinanden, tilmed da de vare forbundne i Roskildetraktaten, og at han var overbevist om, at den danske Konge ikke paa Grund af en simpel Formalitet vilde forhale Afslutningen af Freden. Tilsidst gav han dog sit Minde til en Ordning paa den af Mejererone foreslaaede Maade.

Underhandlingerne maatte nu dreje sig om Indholdet af den separate Artikel. Mejererone overleverede da Pomponne et Udkast til en saadan af følgende Indhold³⁾: «Og efterdi Hertugen af Slesvig-Holsten-Gottorp har anmodet den Allerkr. Konge om at anvende al Omsorg paa Restitutionen af nævnte Hertug paa Basis af Traktaterne i Kjøbenhavn og Münster og samtidig har erklæret, at han intet ønskede hellere end snarest muligt at optages i Kongen af Danmarks Venskab, er man kommen overens om, at de Uoverensstemmelser, der i Anledning heraf ere opstaaede mellem Kongen og Hertugen, skulle ordnes og afgjøres ved en almindelig Forhandling af Kommissærer, som dertil udnævnes af Kongen af Danmark og nævnte Hertug, og som skulle samles under Intervention af Kongen af Frankrig eller de Ministre, som dertil beskikkes.»

¹⁾ Geh. Ark. Pakken Frankrig 106 b. Uden Underskr., paategnet: Mémoire présenté le 31 de juillet.

²⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. De danske Gesandters Rel. af 15 Aug.

³⁾ Ib. Pakken Frankrig 106 b. Mejererones Brev, dat. Paris 15/25 Aoust 1679, uden Adr., egh. Orig.

Fordelene for Danmark ved denne Ordning ere iøjnefaldende. I Virkeligheden vilde Striden da blive afgjort som en Familietvist efter de gamle Unioner og Arvepagter. Om Roskilde- og Københavnsfreden tales intet. Pomponne forkastede derfor ogsaa dette Forslag. Mejererone præsenterede da et andet¹⁾, i hvilket Kongen af Danmark forpligtede sig til at restituere Hertugen «i Souveræniteten alene, saaledes som denne tilhørte ham ifølge Traktaterne i Roskilde og København». Da de gamle Unioner og Arvepagter herigjennem paany bleve bekræftede, var der saaledes atter givet Danmark Midler ihænde til at fortolke den hertugelige Souverænitet i Overensstemmelse med sine Planer og navnlig udelukke fra denne en ensidig Anvendelse af Befæstningsretten. I dette Øjemed forestillede Mejererone udtrykkelig Pomponne²⁾, hvor liden Sikkerhed Kongen af Danmark havde overfor Hertugen, om det ikke formentes denne at opføre Fæstninger i Slesvig. Pomponne svarede, at Frankrig umulig kunde bekræfte Hertugen i Souveræniteten og ved at borttage Befæstningsretten i samme Øjeblik tilintetgjøre det mest essentielle Punkt i samme³⁾. Dagen efter⁴⁾ lod han derfor Mejererone komme til sig og forelagde ham nu selv et Projekt, om hvilket han erklærede «trods alle Gesandts Grundene og Argumenter», at det enten maatte antages, eller Forhandlingerne afbrydes. Det nævnte Projekt er utvivlsomt den senere i Fontainebleau optagne separate Artikel, ifølge hvilken Hertugen skal gjenindsættes i alle sine Besiddelser,

¹⁾ Geh. Ark. Pakken Frankrig 106 b. Mejererones Brev af ¹⁵/₂₃ Aug 1679.

²⁾ Ib. Mejererone til Kongen d. ⁷/₁₇ Aug. 1679.

³⁾ Ib.

⁴⁾ Ib. Mejererones Brev ¹⁵/₂₃ Aug. 1679.

Provinser, Lande og Byer i den Stand, hvori de nu ere, som og i den Souverænitet, der tilkommer ham ifølge Roskilde- og Kjøbenhavnsfreden, «saa at hvad der senere er sket, eller hvilke Traktater der ere indgaaede, ikke skal præjudicere disse». Denne sidste Passus vakte især Mejererones Misfornøjelse¹⁾. Forgjæves viste han, at den var ganske overflødig. «Jeg ser intet Middel», skriver han²⁾, «til at bevæge Pomponne til at opgive den; han paastaar, at Kongen af Frankrig umulig kan udelade dette Sted uden at vække Forestilling om en Bagtanke med sin Plan (sans faire naitre des arrières pensées de son dessein)». Forgjæves optog Gesandten sine Kollegaers Forslag i Lund om et Mageskifte med Oldenburg og Delmenhorst. Ligesaa frugtesløst var det at be- raabe sig paa Ludvigs Ædelmodighed. «Ædelmodighed», ytrede Pomponne, «havde intet at gjøre med Statssager», og Frankrig kunde ikke indlade sig paa at afgjøre Striden som en anden Kjøbmandsaffære³⁾. Tilsidst vendte Mejererone sig til Louvois gjennem en af dennes Kreaturer⁴⁾, men fik til Svar, at man vilde assignere paa Danmark de Penge, Frankrig skulde betale Sverrig, dersom de Danske ikke uopholdelig bekvemmede sig til at slutte Fred. Saaledes kom Traktaten i Fontainebleau i Stand den ^{23de Aug./}2den Septbr. 1679. At Forholdet til Gottorp ordnedes i en separat Artikel, var da den eneste Fordel, Danmark opnaede.

Under Forhandlingerne havde Pomponne imidlertid ladet Ytringer falde, der røbede, at Ludvig, naar Danmark

¹⁾ Mejererones Brev ^{15/25} Aug. 1679.

²⁾ Ib.

³⁾ Ib. Weibull, a. Skr., p. 591.

⁴⁾ Mejererones Brev af ^{15/25} Aug. 1679.

først havde sluttet Fred, ikke skulde lægge dette Hindringer i Vejen for at realisere sine Planer i Hertugdømmerne. «Han spurgte mig», hedder det i Mejercrones Skrivelse til Kongen, dateret $7/17$ August¹⁾, «om Eders Majestæt ikke havde Tropper nok til under et eller andet Paaskud at hindre Hertugen fra at opføre Fæstninger, idet han kunde forsikre, at naar Freden først var sluttet, og Frankrig befandt sig udenfor Forpligtelsen til sine Engagements, som resulterede af denne Krig²⁾, skulde det heller ikke mere blande sig i de Sager, der kunde være Eders Majestæt og Hertugen imellem. Hvad angik, at man forlangte, at Kong Ludvig i Traktaten udtrykkelig skulde bekræfte Arvepagterne, da var dette efter Pomponnes Mening ganske overflødig. De vare implicite tilstede i Roskilde- og Københavnsfreden; enten var nu Hertugen forbunden til dem eller ej, i sidste Tilfælde kunde Frankrig da ikke paalægge ham en ny Forpligtelse, men i første besad Eders Majestæt vistnok baade Paaskud og Evne nok til at holde ham til sin Pligt³⁾. Det var under den danske Konges Værdighed at frygte en saa ubetydelig Fyrste som Hertugen, da denne hverken havde Penge, Tropper eller Fæstninger, og man jo kunde paaføre ham Krig, saa ofte han vægrede sig ved at holde de trufne Aftaler⁴⁾. Man kunde være sikker paa, at den Fortolkning, den Stærkere gjorde gjældende, altid fik Fortrinet⁵⁾. Desuden vare de Svenske ingenlunde tilfredse med Freden. Tvertimod raabte de paa, at man i Frankrig ikke havde forlangt Sikkerhed nok for Hertugen,

¹⁾ Geh. Ark. Pakken Frankrig 106 b.

²⁾ Ib.

³⁾ Ib.

⁴⁾ Ib. Mejercrones Brev $15/25$ Aug. 1679.

⁵⁾ Ib. sammes Brev $7/17$ Aug. 1679.

hvorfor Bjelke ogsaa havde protesteret imod den, ja ligefrem truet med Brud¹⁾. Men Sverrigs Ubetydelighed efter Freden og Gottorps Afmagt burde være Danmark tilstrækkelig Satisfaktion²⁾ — for ikke at tale om, at Hans Allerkristeligste Majestæt vilde være langt fra af Kjærlighed til Hertugen at gjenoptage Krigen eller brouillere med Danmark, naar han kun ikke længere var bunden til sit Ord, hvilket hidtil havde været det eneste Motiv til alt, hvad han havde udrettet for Gottorp³⁾.

Ved disse og lignende Udtalelser søgte Pomponne at betage de Danske en Del af det Ydmygende ved Freden. Kun saaledes forstaar man, at disse senere i saa høj Grad vanskeliggjorde Udførelsen af denne eller rettere ved nye Udskrivninger og Kontributioner hindrede Hertugen fra at opfylde de paa ham rejste Pengekrav og saaledes fik Paa-skud til fremdeles at holde største Delen af de hertugelige Lande besat. Gottorperne vare ogsaa langt fra tilfredse med Freden. Paa samme Tid som Ludvig, den 4de September 1679⁴⁾, bevidnede den danske og svenske Konge sin Glæde over, at Freden var gjenoprettet, havde Pomponne paa sin Herres Vegne tilstillet Hertugen en Skrivelse, der underrettede ham om, at han ved Frankrigs Mægling var gjenindsat i sine Lande og de Rettigheder, der tilkom ham ifølge Fredslutningerne i Vestfalen, Roskilde og Kjøbenhavn⁵⁾. Hertugen tøvede imidlertid med at svare derpaa. Derimod overbragte inden Maanedens Udgang en gottorpsk Gesandt Kong Carl en Skrivelse,

¹⁾ Geh. Ark. Mejererones Brev $15/25$ Aug. 1679.

²⁾ Ib.

³⁾ Mejererones Brev $7/17$ Aug.

⁴⁾ Estrup, a. Skr. II, 78.

⁵⁾ Ib.

hvori han klagede over den Uret, der ved nævnte Fredslutning var overgaaet hans Herre, og bad om Raad og Bistand fra Sverrig. Til sin Skuffelse modtog han intet Svar. I Grunden er det den samme Klage, som fremkom strax efter Nimwegener Freden: Hertugen havde ikke selv sluttet Fred. I Instruxen for ovennævnte Gesandt, dateret 26de September 1679¹⁾, tilstod han aabent, efter hvad de Danske berette²⁾, at den franske Fredsartikel ikke var gunstig for ham, hverken «in formalibus» eller «in materialibus». Han besværede sig over, at de gamle Unioner og Arvepagter paany fandtes bekræftede, at den oldenborgske Arvesag ikke efter hans Ønske var optagen i Freden, at Betingelsen «quoad restituendos fructus et expensas» var forbleven uophævet, at Freden var affattet «absqve ullo capite et ingressu», saa at Hertugens Navn heller ikke var vedføjet Traktaten, end ikke af Koncipienten, og at der ikke fandtes tilstaaet de hertugelige Tjenere og Hjælpere almindelig Amnesti (reconciliatio animorum). Han befrygtede, at der vilde opstaa Vanskeligheder, fordi Udleveringen af Souverænitetets-Akten ikke med klare Ord var paabudt, og der endnu mindre var angivet, hvilke de Lande vare, der skulde gjengives ham. Han beklagede sig over, at han ikke var omtalt i Hovedtraktaten, men han og hans Interesse skudt hen i en Bi-Artikel (sondern Sie mit Dero Interesse in einen Neben-Artikul verrücket worden), og at han hidtil i sin Nød endnu ikke havde hørt noget fra Sverrig. Endelig tilstod han, at han i Freden ikke havde opnaaet Halvdelen af, hvad han havde tilsigtet i Nimwegen, og at han som Følge deraf vilde blive «siddende» i Striden

¹⁾ Nachricht etc. p. 38.

²⁾ Ib. p. 39.

med Danmark. Af disse Grunde var det ogsaa, at han i nogen Tid havde opsat at sende Hoffet i Versailles sin Tak for, hvad dette havde udrettet for ham i Freden.

Det gottorpske Modskrift¹⁾ benægter ikke Referatets Rigtighed. Det indrømmer, «at Hertugen virkelig ønskede og forlangte en bedre Fred», men det angiver som Hovedgrund dertil, at der ikke var tilstaaet ham nogensomhelst Erstatning for al den Skade, han havde lidt, og som beløb sig til flere Millioner, men alt afhandlede, «ret som om Udgifterne vare dækkede». Forøvrigt erklærede man, at Hertugen ingen Mistillid nærrede til det svenske Hof. Dettets Tavshed laa alene begrundet i, «at Danmark havde hindret den frie Korrespondance mellem Gottorp og Sverrig»²⁾.

V.

Freden i Fontainebleau sluttedes, just som Diplomatene i Lund vare beskjæftigede med at drøfte Gyllenstjernes Forslag til en nordisk Alliance. De danske Gesandter, Juel og Biermann, vendte den 20de August tilbage³⁾ saavel med Fredsforslag som med Udkast henholdsvis til et defensivt offentligt og sekret Forbund. Foreløbig underhandlede om en Vaabenstilstand, der ogsaa vedtoges den 30te⁴⁾. Den 4de September fremlagde de Danske Koncepten til Allianceforslaget⁵⁾ og den 5te Ud-

¹⁾ Abgenöth. Beantwort. p. 35.

²⁾ Ib. p. 36.

³⁾ Geh. Ark. Dirixens Journal.

⁴⁾ Ib. Magnus Höjer, a. Skr. p. 126, Noten.

⁵⁾ Geh. Ark. Dirixens Journal.

kastet til de hemmelige Artikler¹⁾, hvortil de alt havde modtaget de Svenskes Forslag²⁾).

Først gjaldt det at komme overens om Fredsbetingelserne. Som sædvanlig trængte det gottorpske Spørgsmaal sig frem i Forgrunden. Det var naturligt, at Mejererones Beretninger fra Paris havde influeret paa de Aftaler, der i Kjøbenhavn vare truffe med de danske Gesandter. Nu mere end nogensinde maatte disse fordre Hertugen udelukket fra Fredstraktaten med Sverrig, og at dette acqviescerede ved de i Frankrig tagne Beslutninger be- træffende Gottorp. I ny Instrux for Gesandterne, dateret Kjøbenhavn den 22de August 1679³⁾, hed det herom saaledes: «Kongen af Danmark gik ganske ind paa Forslaget om en særskilt Fred mellem de nordiske Kroner, men opstillede herved et Vilkaar: Hertugen af Gottorp maatte ikke nævnes i denne Traktat, men hvad der bestemtes om ham i Frankrig, skulde staa ved Magt. Dette var Betingelse for Venskabets Bestandighed, thi i modsat Fald indblandes Kongen af Sverrig uophørlig i Kongen af Danmarks domestique Sager og kom til at overtage en Mæglers Rolle i disse. Skulde imidlertid de svenske Gesandter vægre sig ved at gaa ind paa dette, foresloges pro ultimo temperamento, paa det et saa gavnligt Værk ikke maatte forsinkes, at der angaaende

¹⁾ Geh. Ark. Dirixens Journal.

²⁾ Ib.

³⁾ Geh. Ark. Pakken Sverrig Nr. 213. Instruction wornach sich der Hoch und Wohlgebohrner, Unsser Geheimer Rath etc. lieber Getrewer Herr Anthon, Graff, Freyherr von Aldenburg, . . . Herr Jeness Juell von Jüling . . . und Herr Conradt Biermann auf Busckerudsgaard — als Unssere zu den Friedens Tractaten in Schonen verordnete Ambassadeurs Extraordres sich allerunterthanigst zu achten. Geben auf Unsser Residentz zu Copenhagen den 22 Augusti 1679.

Hertugen oprettedes en separat Artikel af følgende Indhold: «Hvorvel Hertugen af Gottorps Restitution er stipuleret i den med Frankrig oprettede Traktat, og dette Punkt nu ogsaa er optaget i Fredstraktaten med Sverrig, saa paastaar dette sig dog ingeniunde berettiget til at melere og blande sig i vore domestique Sager, besynderlig dem, der i Fremtiden maatte opkomme mellem os og Hertugen af Gottorp samt Staden Hamborg»¹⁾. Hvis Sverrig mente det oprigtig, maatte det antage en af de tvende Udveje. Vægrede det sig herved og forlangte Hertugen uden noget Forbehold udtrykkelig optagen i Fredsinstrumentet, da maatte al Underhandling om en nærmere Fortrolighed anses omsonst og forgjæves. «Thi», hedder det til Slutning, «paa engang at pleje Venskab med os og dog bestandig at ville have Hænderne i vore domestique Sager for efter Godtbefindende at brouillere disse lod sig ikke forene; da var det bedre at blive staaende ved den i Frankrig sluttede Traktat, og at hver tog sine Forholdsregler, som han bedst kunde»²⁾.

Efterretningen om Afslutningen af Fontainebleautraktaten gjorde paa Carl XI et lignende Indtryk som Freden i St. Germain. Bjelke havde faaet udtrykkelig Ordre til at paase, at der ikke i Fredstraktaten indløb noget for Sverrig præjudicerligt i Henseende til Toldfriheden og Hertugen af Gottorp³⁾. Ikke alene var dette nu sket, men Ludvig havde atter handlet ganske paa egen Haand uden at tage Hensyn til sin Medallieredes Ønsker: «Ingen- sinde hverken før eller nu», skriver Gyllenstjerne til Bjelke

¹⁾ Pakken Sverrig 213.

²⁾ Ib.

³⁾ Magnus Höjer, a. Skr. p. 122.

den 29de August¹⁾, «har man Exempler paa, at en Konge saaledes har behandlet en anden», og ganske naturlig fremskyndede Fontainebleaufreden Kong Carls Ønske om at slutte ikke blot Fred, men Forbund med Danmark. Dog forlangte han, at Initiativet dertil ikke skulde udgaa fra Sverrig, men «efter begge Majestæternes Forslag og Forgodtbefindende»²⁾. Gyllenstjerne og Örnstedt kunde i saa Henseende berolige ham. «De Danske», forsikrede de i Skrivelse af 3die September³⁾, «have kontesteret deres Intention at befordre et godt Forhold til Eders Majestæt og ladet sig mærke med at anse det nyttigt for begge Riger, om dette Venskab kunde bekræftes gjennem en gjensidig Alliance.» De gjentog det samme den 6te September⁴⁾. «De Danske», hedder det, «have continueret samme Tale og givet ved Haanden Forslag til et defensivum foedus, hvilket i Betragtning af nærværende Tids Tilstand og begge Rigeres Velfærd ikke synes at kunne forbigaa.»

I de danske Gesandters Instrux af 22de August fandtes Grundtrækkene af det nævnte Forbund nærmere angivne⁵⁾. Man forlangte de afbrudte Allianceforhandlinger i Stockholm 1674 gjenoptagne, «læmpede efter nærværende Konjunkturer», eller med andre Ord en Fornyelse af Griffenfelds tidligere Plan om et nordisk-fransk Forbund. Ludvig selv ønskede oprigtig at knytte de skandinaviske Magter til sig, og Feuquières forsømte heller ikke «paa bedste Maade at menagere dette Værk»⁶⁾, navnlig ventede man

¹⁾ Magn. Höjer, a. Skr. p. 123, Noten.

²⁾ Weibull, a. Skr. p. 613.

³⁾ Magn. Höjer, a. Skr., p. 127.

⁴⁾ Ib. p. 127.

⁵⁾ Weibull, a. Skr. p. 602.

⁶⁾ Loenbom, handl. I, 3, p. 108—109. — M. Höjer, p. 134, K. Carls Brev til Bjelke 6te Decbr. 1679.

sig i Frankrig meget af det paatænkte Ægteskab mellem den svenske Konge og Prinsesse Ulrikke¹⁾.

Men ogsaa i Sverrig maatte man ved en rolig Betragtning af Forholdene snart komme til Erkjendelse af, at et nordisk Forbund havde sin naturlige Støtte i Frankrig. Skulde det nemlig virkelig blive muligt at hævde Sverrig-Danmark Besiddelsen af de oversøiske Provinser og Principatet paa Østersøen, maatte man i al Fald kunne støtte sig til en af de tvende Hovedmagter, der paa Fastlandet stredes om Herredømmet, Frankrig eller Holland. Efter det hele Forhold, hvori Carl XI nu var kommen til Kong Ludvig, maatte han oprindeligt være stemt for det sidste, og i de Forslag, han lod fremlægge i Nimwegen til Fred med Republiken, var en nærmere Forbindelse mellem denne og Sverrig ogsaa antydet i sine Grundtræk²⁾. Men Generalstaternes Fordringer, at Sverrig skulde nedsætte Toldtariffen og annullere alle tidligere for Holland skadelige Handelskontrakter, krænkede i al for følelig en Grad Sverrigs Interesser, hvorfor Kong Carl ogsaa erklærede, at han hellere end at gaa ind derpaa skulde samtykke i Afstaaelsen af en Provins³⁾. Da Gyllenstjerne derfor i Begyndelsen af September gav ham en Fremstilling af Allianceforhandlingerne med Danmark for derom at høre hans Tanker og

¹⁾ Geh. Ark. Pakken Frankrig 106 b. Mejererone til Kongen, dat. Paris ce 5/13 Aoust 1679: •Mr. de Pomponne m'a parlé au reste du mariage de la princesse avec le roy de Suède en des termes tres decents et obligeants, en me demandant que c'estoit la dessus le sentiment de S: M., et comme je luy respondu en conformité de mes ordres sur ce point, il en a temoigné beaucoup de satisfaction en me disant, que le roy T. C. verroit volontiers ce mariage. •

²⁾ Carlson, a. Skr. III, p. 41.

³⁾ Ib. p. 42.

Beslutning¹⁾, er det rimeligt, at han ved denne Lejlighed har formaaet Kongen til, med Opgivelse af sin personlige Antipathi, definitivt at søge sin Støtte i Frankrig, i al Fald udstedtes der under 12te September kongelig Ordre til Oxenstjerne og Olivenkrantz i Nimwegen om ikke at undertegne den Traktat, de netop stode i Begreb med at oprette mellem Generalstaterne og Sverrig²⁾.

Et maatte imidlertid staa fast: den svenske Konge kunde ikke inlade sig i nyt Forbund med Frankrig, før han havde sluttet Forhandlingerne med Danmark — og sluttet dem alene uden Frankrigs Indblanding. Skinsyg vaagede han over, at Ludvig ikke ogsaa drog disse til sig. Da derfor Feuquières foreslog, at Ægteskabssagen skulde optages blandt Fredsbetingelserne, afviste han dette, vistnok fordi han ikke vilde indrømme Frankrig Initiativet eller overhovedet nogen Indflydelse paa Fredstraktaten. Den franske Konge, skriver han til Feuquières den 23de September³⁾, «maatte finde det billigt, at Traktaten mellem de nordiske Hoffer først fuldbyrdedes, og at det øvrige paafulgte alt efter hans (Kong Carls) Lyst og Tilbøjelighed».

Forhandlingerne i Lund gjenoptoges saaledes med fornyet Kraft. Fredsartiklerne og det defensive offentlige Forbund frembøde heller ikke i Begyndelsen synderlig Vanskelighed. I et foreløbigt Møde den 3die September⁴⁾ havde man alt opnaaet Enighed i Hovedsagen. «Derimod», hedder det⁵⁾, «fandtes der udi de sekrete Artikler nogen

¹⁾ Weibull, a. Skr. p. 616, Noten

²⁾ Ib.

³⁾ Estrup, a. Skr. p. 81. Magn. Höjer, a. Skr. p. 126, Noten.

⁴⁾ Dirixens Journal.

⁵⁾ Ib.

Discrepans.» Det var netop det gottorpske Spørgsmaal, der bevirkede denne, og under Resten af Samlingen vedblev Forholdet til Hertugen at udgjøre Hovedstridspunktet, der idelig truede Kongressen med Opløsning. I Øjeblikket drejede Striden sig om Slutningen af den sekrete IV Artikel, hvilken de Svenske havde formuleret saaledes: «— — men hvad af den ene eller den anden Konge kunde begyndes i Tyskland, dermed forholdes efter Artikel III, undtagen saavidt en af D. D. M. M^{rs}. domestique Affairer angaar, hvori begge D. D. M. M. love, at de sig i ingen Maade ville bemænge.» «Herom», skrive de danske Gesandter d. 8de September¹⁾, «have vi igaar med dem (s: de Svenske) konfereret over 3 Timer og idag over 2 Timer og fornemmelig urgeret, at Hamborg og Hertugen af Gottorp specifice derudi maatte nævnes.» Sagen var, at de Danske i Udtrykket «domestique Affairer» ingen tilstrækkelig Garanti fandt mod en svensk Indblanding i en eventuel Strid med Hertugen og Hamborg, men vilde have disse udtrykkelig nævned. De Svenske svarede²⁾, at dette var sket saa fuldkomment, som man kunde ønske det, «og at de forøvrigt vare villige til saa tydelig at erklære sig, som vi begjærede det, naar vi ikkun ingen nævned, eftersom de dog med højeste Ed bekræftede sig aldrig at ville melere udi det, som Gottorp og Hamborg angik». Kongen af Sverrigs Intention, forsikrede Gyllenstjerne³⁾, «var reel og sincer; man burde derfor ikke saa meget binde sig til Ordene, der altid paa adskillig Maade kunde forklares», hvorfor han vilde beklage, «om begge Rigers saa nyttige Værk for saadan Aarsags Skyld skulde opholdes». Dagen

¹⁾ Geh. Ark. Dirixens Journal.

²⁾ Ib. d. 8de Septbr.

³⁾ Ib.

efter forklarede han¹⁾, næsten som en Slags Undskyldning for den Iver, han viste i denne Sag, at Dronningen lige havde tilsendt ham en Skrivelse, «udi hvilken Hertugens Interesse ham højlig var bleven rekommanderet». Den 11te September drøftedes atter Indholdet af nævnte IV Artikel²⁾. Gyllenstjerne gjorde «allehaande Forslag», saaledes i Stedet for domestique Affairer «private Affairer» eller «Affairer» alene, ja, «svor og bandede meget, at Gud ham evindeligt skulde straffe, om Kongen af Sverrig nogen Tid i sine Dage skulde blande sig i, hvad som angik Hertugen af Holsten eller Hamborg», og at den Alliance, som Sverrig med Gottorp havde gjort, «var ikke ærlig gjort, men at Kansleren den Tid saaledes havde dirigeret». Baron Juel svarede Gyllenstjerne³⁾, at han ikke tvivlede om dennes Oprigtighed, «men efterdi han kunde dø, og andre følge efter ham i Ledelsen af Sverrigs Anliggender, var det godt at have sort paa hvidt». Kongen af Danmark, forsikrede han⁴⁾, var saa ivrig i denne Sag, at han ikke kunde bringes derfra, ja, han skulde endogsaa, før han havde tilladt, at Hertugen mentioneredes i den franske Hovedtraktat, have fortsat Krigen med Frankrig, «i hvad Ende Gud saa derpaa vilde forlene». Kongen havde ikke i Sinde at gjøre Hertugen nogen Uret, men var ej heller af Mening nogen Tort at lide eller finde sig i, «at denne hver Gang engagerede Sverrig i sine Bizarrerier». Hertugen havde for sig Unionerne og Arvefordragene, saavel som Rigsstatuterne (die Reichssatzungen). «Derefter maatte han som andre Rigsfyrster vel kunne leve.» I ny Instrux

¹⁾ Geh. Ark. Dirixens Journal d. 9de Septbr.

²⁾ Ib. 11te Septbr.

³⁾ Ib.

⁴⁾ Ib.

til sine Gesandter, dateret Kjøbenhavn den 10de September 1679¹⁾, havde Kong Christian ogsaa, efterdi han fandt de Svenskes Forslag «temmelig equivoque», udtrykkelig paa-
lagt dem at fastholde Fordringen paa en Specifikation af de i nævnte Artikel omtalte «domestique Affairer», indbefattende Hertugen af Gottorp og Staden Hamborg. Denne Fordring, hedder det, «var in substantialibus saa liden, at forsaavidt det var de Svenskes virkelige Alvor at underholde et oprigtigt Venskab med Danmark, skulde de ikke deri kunne gjøre videre Difficultet».

Men flere Tvistpunkter stode tilbage, saaledes navnlig om Fortolkningen af den V sekrete Artikel, der angik Forpligtelsen til at forsvare hinandens Rettigheder, «hvad Navn de og kunde have»; thi Sverrigs Toldfrihed var de Danske en Torn i Øjet, og helst vilde de have det til helt at afstaa derfra. Gyllenstjerne erklærede²⁾ imidlertid, at dersom man fra dansk Side gjorde Forsøg paa at sætte dette igjennem, vilde han ikke have Betænkelighed ved helt at udelade ovennævnte IV Artikel, «og da var der saa lidt tilbage af de hemmelige Artikler, at de andre betød saa godt som intet». Denne Trusel gjorde Udslaget. De Danske, hvem det især var om at gjøre, «at det Punkt om de domestique Affairer blev stipuleret og ved Magt»³⁾, opgave deres Modstand.

Men Striden om Gottorp udstraktes nu ogsaa til selve Fredstraktaten. De Svenske havde, skjønt modstræbende, givet deres Samtykke til, at Hertugen ikke optoges i samme.

¹⁾ Geh. Ark. Prot. i Lund. Hans Kongl. Mayts Ordre till deres Excellencer Ambassadeurerne i Lund, af dato Kiøbenhavn d. 10 Septbr. 1679.

²⁾ Ib. De danske Gesandters Relation af 19 Septbr. 1679.

³⁾ Ib.

Desuagtet foresloge de i dennes IV Artikel følgende Passus ¹⁾: «— og eftersom Hans Kongelige Majestæt til Danmark og Norge af Begjærlighed til den almindelige Rolighed har samtykket i Freden med Hans Majestæt Kongen af Sverrig efter de vestfalske, roskildske og kjøbenhavnske Traktater at indgaa, da er forafskediget, at forbemældte roskildske, kjøbenhavnske og vestfalske Traktater med alle til den kjøbenhavnske hørende Instrumenter udi alle og enhver af deres Artikler udi deres forrige Kraft og Vigeur uryggeligen skulle forblive og udi denne Traktat saaledes holdes for gjentagne, som om de Ord til andet derudi vare indførte.»

Men i de nævnte «Instrumenter» var netop Hertugen af Gottorps Souverænitet stipuleret. Selv om altsaa Frankrig lukkede Øjnene for en vilkaarlig Fortolkning af den separate Artikel i Fontainebleaufreden, kunde de nu indførte Betingelser ikke omgaaes. Herom udspandt sig en hæftig Strid. De Danske vilde have Ordene: «med alle til den kjøbenhavnske hørende Instrumenter» skudte ud og i Stedet herfor indsat: «saa vidt D. D. M. M., Deres Personer, Riger og Lande angaar», eller: «saa vidt det i den franske eller denne Traktat er udført» ²⁾. Men Gyllenstjerne modsatte sig dette. «Det vilde», sagde han ³⁾, «for Kongen af Sverrig være til evig Spot og Spe, om han i en offentlig Traktat skulde lade hele Verden se og fornemme, at han tilbagekaldte og tilintetgjorde, hvad hans Hr. Fader udi Graven med Møje havde bragt i Stand» ⁴⁾. Den 24de var den

¹⁾ Geh. Ark. Dirixens Journal d. 22 Septbr.

²⁾ Ib.

³⁾ Ib.

⁴⁾ Ib.

franske Gesandt i fuld Mening, «at Negotiationen skulde gaa tilbage¹⁾.

Dette skete dog ikke. Danmark gav ogsaa her i sidste Øjeblik efter, vistnok af Hensyn til de i Frankrig trufne Aftaler og af Frygt for at miste dets Venskab. Natten mellem den 26de og 27de September blev da omsider Maalet naaet. Tre særskilte Traktater afsluttedes: Freden, Forbundet og Ægteskabet. Det for Danmark Væsentlige bestaar deri, at Hertugen af Gottorp ikke findes omtalt i Fredstraktaten. Hertil kom, at Artikel III i samme, ret forstaaet, udelukkede en Fortsættelse af den svensk-gottorpske Politik, idet man forbandt sig til at ophæve alle Forbund, som vare oprettede til den ene eller den andens Skade og Præjudice. Ifølge dette maatte da ogsaa Traktaten af 24de Maj 1661 mellem Sverrig og Gottorp og senere Fornyelser af denne betragtes som ugyldige.

Man forstaaer nu ogsaa, hvorfor Hertugen af Gottorps Besværing over formentlig Tilsidesættelse i Fontainebleau-freden var mod Sædvane forbleven ubesvaret i Sverrig²⁾. Netop paa dette Tidspunkt kunde en offentlig Tilkjendegivelse af Sympathi for Gottorp have udsat Fredsværket for alvorlig Fare. Hertugen maatte derfor finde sig i at afgive den Erklæring til Hoffet i Versailles, at han for saa vidt følte sig tilfreds med de i Fontainebleau trufne Bestemmelser, som han ikke var tilsinds at miste alt eller fortørne Frankrig³⁾.

¹⁾ Geh. Ark. Dirixens Journal d. 24 Septbr.

²⁾ Riegels, Forsøg til Femte Christians Historie p. 346.

³⁾ Nachricht etc. p. 42.